

ערב פסח

שחל במוצ"ש

קודש

נכתב ע"י הרח"ג שלום נגר שליט"א מלפני כ-25 שנים

ועתה יצא לאור מחדש לטובת התלמידים

שנת תשפ"א

שבת קודש ויקרא ז' בניסן.

□ השבת הקודמת לחג הפסח נקראת שבת הגדול ובה נוהגים לדרוש דרשות לעם. ובשנה כזו שחל י"ד בשבת מקדימין את דרשת שבת הגדול לשבת לפני כן שהיא שבת ויקרא. והעיקר להורות לעם דרכי ה' ללמוד המעשה אשר יעשון, היינו דיני הגעלה ביעור חמץ וסדר פסח כהלכתו. ולא תהיה הדרשה בפילפול ודרוש בעלמא כי אין יוצאין בזה ידי חובתן (משנה ברורה ס' תכ"ט סק"ב ות"ל סק"ב).

יום חמישי י"ב ניסן.

- כתב הטור: גרסינן במסכת סופרים הבכורות מתענים בערב פסח והטעם זכר לנס שניצלו ממכת בכורות. (טור ס' תע, וכתבו הרא"ש והמרדכי דיש סעד למנהג זה בירושלמי).
- מרן השו"ע כתב: אם חל ערב פסח בשבת יש אומרים שמתענים הבכורות ביום חמישי י"ב ניסן, ויש אומרים שאינם מתענים. הגה - אבל יש לנהוג כסברא ראשונה. (או"ח שם ס"ב). ונראה דאם חש בראשו או בעיניו אין צריך להתענות, וכן נראה עוד דבאדם שהתענית קשה לו ואחר התענית אין יכול לאכול אלא דברים קלים ובשיעור מועט מאוד, וקרוב הדבר שעל ידי זה לא יוכל לקיים אכילת מצה ומרור ושתיית ארבעה כוסות כתיקונם, מוטב שלא להתענות כדי שיקיים מצוות הלילה כתיקונם. (משנ"ב שם סק"ב בשם מהרי"ל).
- לכן יש מקומות שנהגו הבכורים להקל ולאכול בסעודת מצווה, וכן נוהגים היום להקל ולאכול אף בסעודת סיום מסכת, ואף שהבכורים עצמם לא למדו את המסכת. והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שסיים ומסיים לפנייהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עימו בסיומו ואח"כ עושין סעודה. (שם סק"י).

ליל בדיקת חמץ

- בחמישי בלילה שהוא ליל י"ג ניסן בודקין את החמץ לאור הנר ומברך על ביעור חמץ כבכל שנה, ואחר הבדיקה מיד יבטל החמץ כבכל שנה. (רמב"ם פ"ג מהלכות חמץ ומצה ה"ג). את החמץ שמצא בבדיקה יצניע במקום מיוחד כדי לשרפו למחר כבכל שנה.
- לאחר הבדיקה בליל י"ג אור ליום שישי יניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום שבת קודש, דהיינו למחר בבוקר יום השישי י"ג ניסן, ושתי סעודות של שבת - ליל שבת ושבת שחרית. (הרמב"ם פ"ג מהלכות חמץ ומצה ה"ג).
- ישמור אדם על עצמו ובמיוחד על הילדים הקטנים שלא לפזר חמץ אלא לאכול בפניה מיוחדת ומקום מסויים שלא יכנסו למקומות הבדוקין מחמץ.
- יזהר שלא לבשל בכלי החמץ במטבח שכבר הוכשר לפסח. וטוב שימצא הסדר אשר יוכל לחמם ולבשל במקום אחר חוץ למטבח הכשר לפסח.

ערב שבת קודש י"ג ניסן

- שורפין את החמץ בזמן הידוע והמפורסם "תחילת שעה ששית" כבכל שנה. (וכפי הנלמד אוכלין כל ארבע, שוהין כל חמש, ושורפין בתחילת שש, כדי שלא יבואו ויטעו משנה לשנה. משנה ברורה סימן תמד ס"ק ט').
- לא יבטל האדם את החמץ כבכל שנה, אלא יבטלו ביום השבת אחר סעודת שחרית. (ס' תמד ס"ק ב.).
- ינקה כל הכלים של החמץ ויצניע אותם במקומם המיוחד להם כבכל שנה, וישאיר כלים כדי צורך שתי סעודות.
- ישתדל אדם למכור החמץ אצל הממונה במקומו על המכירה מקודם ככל האפשר, וכדאי עד חמש שעות כבכל שנה ושנה. ואם איחר מכל סיבה שהיא יכול למכור החמץ עד שעה לפני כניסת השבת. ולכן יכול לכתוב בשטר המכירה עד שעה לפני כניסת שבת ותועיל המכירה.

הגעלת כלים

- אם צריך הגעלה, יגעילו עד חצות היום. ואם נאנס ולא יכל להגעיל, יגעיל כל היום.
- רבים היהודים הקונים כלים חדשים ובמיוחד לפני החג. וע"כ הקונה כלים מן הגוי חייב להטבילם במקווה כשר. וכן כתב הרמב"ם מאכלות אסורות פי"ז וז"ל: הלוקח כלי תשמיש סעודה מן הגוי מכלי מתכות וכלי זכוכית דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר, מטבילין במי מקווה ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות. טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן הגוי ואח"כ יותרו לאכילה ושתייה אינן לעניין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר" ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי גויים לא מידי טומאה וכו' וכיון שכתוב "וטהר" אמרו חכמים הוסיף לו טהרה אחר עבירתו באש להתירו מגיעולי גויים.
- יש לאדם להתכוון לחג ככל חג, להסתפר ולהתגלח בדבר המותר (כגון משעי, ומכונות גילוח המותרות), אך בסכין תער איסור חמור להתגלח והעושה כך עובר בחמישה לאוין וכאילו אכל חמישה זיתי חזיר ר"ל. וע"כ ישוב השב ורפא לו, כי כל זמן שהנר דולק אפשר עוד לתקן.
- יערוך את קניות החג מוקדם ככל האפשר כדי שייתן יד בביתו לעזור בעריכת צרכי החג והשבת, ובכדי שיכנס לחג בשמחה ובשלווה כבן חורין כי חג החרות הוא לנו. וע"כ יזהר מהכעס והקפדנות כי בלחץ השבת והחג רב הוא הכעס, וכל הכועס יסורין רבים שולטים בו חלילה, ויעשה כדברי החכמים ששמאל דוחה וימין מקרבת.
- מי שיש לו שיניים תותבות ישפשפם היטב ויערה עליהם מים רותחים, וטוב להניחם בתוך מים עם מלח. ואם יש חשש שמא יתקלקלו יערה עליהם מכלי שני, והעיקר הוא לנקותם טוב. וכן ישתדל לא לאכול מהחמץ דבר חם ביותר או חריף בליל שבת. וביום שבת בבוקר אחר סעודת שבת ינקם וישפוך עליהם מים חמים מכלי שני ויתכוון לנקות אותם ולא להגעילם.

הכנת המאכלים לשבת ולחג

- אין מבשלין לשבת זו דייסא וכל דבר שדרכו לידבק בכלי, כי יצטרך להדיחם אחר האכילה משום איסור חמץ וזה אסור כיון שאין צריך לכלים שוב באותה השבת (שו"ע תמ"ג, ומשנ"ב ס"ק יא), ולכן כל מאכל אשר דרכו לידבק בקערה לא יבשל בשבת זו, כגון הריס וכובנה וכדומה להם. אך אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקערה: אם יכול לנקותם ביד מה טוב, ואם לא יכול אזי ידיחם במי סבון בידו ולא במטלית. וישתדל להניחם במקומות המיועדים לכלי החמץ לפני זמן הביעור, ואע"ג שהוא לא לצורך השבת שרינן בדיעבד משום איסור חמץ.
- פשט המנהג שמבשלים את מאכלי השבת בכלים של פסח, אך יש להיזהר בזהירות יתירה:
  - אין לערות את התבשיל לקערה של חמץ בעוד התבשיל חם אלא יערה לכלי שני ומהכלי השני לתוך קערת החמץ.
  - ייזהר שידיו יהיו נקיות מכל דבקי החמץ והפירורים.
  - בימינו הדבר הטוב שיקנו כלים חד פעמיים בין צלחות כוסות או סכו"ם וכדו' ובזה ניפטר מבעיות החמץ בכלים.
  - יש לקנות מפיות נילון חד פעמי בכדי לאסוף הכל לפח בגמר הארוחה ובזה ניפטר מהפירורין וכיו"ב. (עיין מהרי"ו סימן קצג, דרשות מהרי"ל הלכות שבת הגדול, ב"ח ומג"א ס' תמ"ד. ובמשנה ברורה ס"ק יד).
- יזהרו להפריש תרו"מ מכל מאכל הצריך להפריש תרו"מ, כי אין להפריש חלה ותרומות ומעשרות בשבת ויו"ט. (שו"ע ס' שלט ס"ד ומשנ"ב ס"ק כו, ושו"ע ס' תקכ"א, דמדי למקדיש פירות או מתקן בשבת. וע"ע רמב"ם פרק כ"ג מהלכות שבת הי"ד).
- אשה שקיבלה שבת קודם בין השמשות כגון שהדליקה כבר נרות ונזכרה שלא הפרישה תרומות ומעשרות, הרי קבלה בטעות היא שכן אם היתה זוכרת לא היתה מדליקה את הנרות, ויכולה להפריש. (שו"ת שואל ומשיב מה"ת ח"ב סימן כג בעניין חלה. ומסתייע מדברי הט"ז סימן תר"ס"ק ב'. ובמשנ"ב שם ס"ק ז' לעניין תקיעת שופר: דקבלת שבת לא מהני למנוע שום מצווה וכל השוכתין בטלין לגבי מצווה).
- אך עדיף שיפריש מי שעדיין לא קיבל שבת. (כ"כ הט"ז והמשנ"ב שם לעניין תקיעת שופר).
- את הזרוע והביצה יש לצלות מערב שבת. (עיין מג"א ס' תעג ס"ק ח בשם הד"מ והר"י וי"ל, וכ"כ במשנ"ב ס"ק לב ובשער הציון ס"ק לט). אך אנו אשר נוהגים כדעת הרמב"ם, ואנו נחשבים מקום שנהגו לאכול בשר צלי בליל פסח, אין איסור לצלות בליל פסח את הזרוע. וכ"כ מרן שהכל תלוי במנהג- מקום שנהגו שלא לאכול צלי ישתדלו לצלות את הזרוע בערב שבת כדי שלא להגיע לאיסור. (שו"ע סימן תעו ס"א. והרמב"ם פ"ח הי"א). אך אם לא צלה ושכח, מותר לצלות במוצ"ש שהוא ליל הסדר בתנאי שיאכלנה למחרת ביו"ט ולא בליל הסדר, כי מנהג האשכנזים וחלק מן הספרדים שאין אוכלים בו צלי.
- קודם השבת יכין גם את החרוסת. אם לא הכין קודם השבת יכין בליל פסח ע"י שינוי. וברמ"א כתב: דנוהגין לשנות קצת בדיכת התבלין וכן ראוי להורות. ובכף החיים כתב: עושה החרוסת ביום שישי שהיום יום י"ג. ואם ירצה לעשות במוצ"ש שהוא יו"ט הרשות בידו דאמר בגמ' פסחים חרוסת מצווה ואינו מכשירי מצוה. השתא תבלין נידוכין חרוסת שהוא מצווה מבעיא. (רמ"א סימן תקד ס"א. וע"ע ברוקח סימן רסז, חק יעקב סימן תעג ס"ק כה, ובכף החיים שם ס"ק צו).
- וכן צריכה החרוסת להיות עבה זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו במצרים, כדכתיב "בחומר ובלבנים", ואח"כ צריך לרככו במשקה זכר לדם ששפכו המצרים לישראל (תוס' פסחים דף קטז ד"ה

צריך לסמוכיה) כדכתיב "כל הבן היילוד היאורה תשליכוהו". וכן היו נותנים הילדים בבניין תחת הלבנים כמבואר באגדות.

- יש להכין את מי המלח קודם השבת, ואם לא הכין קודם, אם אין לו חומץ לטבול בו יעשה בליל יו"ט רק מעט מי מלח (מג"א ס' תעג ס"ק ה) ובפמ"ג כתב: ערב פסח בשבת אסור להכין משבת ליו"ט, כי אם יעשה בליל יו"ט. (עיין בחק יעקב שם ס"ק יג. ש"ע הגרש"ז שם סעיף יט. ובמשנ"ב שם ס"ק כ"א בעניין טעם איסור עשיית מי מלח בשבת ויו"ט, וע"ע ס' שכא ס"ב).
- וכל הנ"ל לנהגין לטבול במי מלח או בחומץ. אבל הנהגין לטבול בחרוסת לדעת הרמב"ם או לנהגין לטבול טיבול ראשון ביין אין נחיצות להכנת מי מלח או חומץ. ולהלכה נהרא נהרא ופשטיה. ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו שנהגו לטבל ביין, וכדעת רב סעדיה גאון. (משנ"ב סימן תעג ס"ק נד. וע"ע ברמב"ם פ"ח מהלכות חמץ ומצה ה"ב בעניין טיבול ראשון בחרוסת. ועיין בסידור רב עמרם גאון. וכן משמע מדברי הר"י גיא. ובב"י ובב"ח סימן תע"ג האריכו בזה).

המרור והכרפס

- אבותינו נהגו לקחת עבור הכרפס צנון, כמנהג הגאונים ומנהג תימן הקדום. וכן נכתב בתכאליל קדמוניות מלפני שנים שהוא מנהג תימן, שכן עולה על שולחן מלכים. אך יש רבים שנהגים בירקות אחרים וכל אחד במנהגו.
- החסה היא המרור שאנו רוב או כל בני תימן נוהגים לקחת. חסה ע"ש "חס רחמנא עילון". וכל אחד במנהגו יחזיק. (פסחים ל"ט).

ניקוי הירקות

- צריך האדם לנקות את הכרפס ואת החסה בע"ש י"ג בניסן מן התולעים. ואע"פ שחיוב המרור בזמן הזה הוא מדרבנן ואינו מן התורה שכן פסק להלכה הרמב"ם: "אכילת מרור אינה מצווה מן התורה בפני עצמה אלא תלויה היא באכילת הפסח שמצוות עשה לאכול בשר הפסח על מצות ומרורים, ומדברי סופרים לאכול המרור לבדו בלילה זה אפילו אם שם קרבן פסח". אך איסור תולעים הוא מן התורה גם בזמן הזה, ולכן כדי שלא יהא חלילה כהמדקדקין באיכה ומזלזלין בקריית שמע, ושלא יעברו איסור תורה בכדי לקיים מצווה מדרבנן, ע"כ צריך לנקות את הירקות היטב מן התולעים. והנקיון יעשה בחומץ כשר לפסח או במי מלח, אך יש להיזהר שלא להשרות הירקות בהנ"ל יותר מ- 15 דקות שלא יהפכו לירקות כבושים, וידוע הוא שאין יוצאין ידי חובת המצווה בירקות כבושין. (הרמב"ם בפ"ז מהלכות חמץ ומצה הי"ב, ע"פ הגמ' במסכת פסחים ק"כ).
- כן אסור ליתן הירקות בתוך מים 24 שעות ואפילו ללא שום תוספת מלח או כל דבר חריף, שכן יש פוסקים הטוענים שכבוש הרי הוא כמבושל ואין יוצאין בו ידי חובה בפסח.
- כן יש להיזהר שלא יכמשו הירקות, דלרוב הפוסקים אין יוצאין בעלין כמושין, וע"כ נכון שיניחם במקרר.
- טוב ונכון יותר לצאת ידי חובת המצווה בקלחים, שבהם אין דין כמוש לכו"ע, וכן שאין בהם בעיית התולעים. (הגרי"מ טיקוצ'נסקי ז"ל לוח א"י. וע"ע במג"א סימן תעג ס"א וחק יעקב. וכף החיים אות פ' רצה. וע"ע בשדי חמד ס"י. וביגד משה עמ' כט בשם נהר שלום. והובא גם בזכור לאברהם ח"א ערך פסח ר' סימן תעג).

- מנהג האשכנזים לאכול חריין (תמכא) כמרור, וע"כ יפרר ויטחון אותם בליל פסח ולא מערב שבת כדי שלא יפוג טעם חריפותו עד ה"סדר" עצמו, ויטחנו בשינוי קצת, כגון שלא על גבי קערה אלא על המפה או על השולחן. ובמשנה ברורה כתב: והנה במדינותינו אין שאר המינים מצויים וע"כ המרור הנהוג במדינותינו לאכול הוא תמכא (היא החריין-החזרת). ויש להיזהר שלא לאכול אותו כשהוא שלם שבמעט הוא סכנה ואין בו מצווה שמחמת חריפותו הוא מזיק גדול, ולכן צריך לפררו על ריב-אייז"ן (פומפיה) ולהעמידו כך מגולה ואז מפיג חריפותו. והגר"א הנהיג שלא לפרר אותו קודם ביאתו מבית הכנסת כדי שלא יפיג הטעם דאז אינו יוצא בו אלא יפרר אותו אחר ביאתו ויכסנו עד תחילת הסדר. וכשחל פסח בשבת יפרר אותו מבעוד יום ויניח בכלי ויכסנו עד התחלת הסדר (סימן תעג ס"ק לו). והרוצה להפיג חריפותו יטחנו קודם השבת ויסגרהו היטב בצנצנת וכד' ותסתלק ממנו חריפותו.

הדלקת הנרות והאש

- את הנרות שצריך להדליק בליל פסח ידביק לפמוטים וכל מקום אחר מערב שבת בלבד, שכן אין להדביק נרות ביו"ט. (משנה ברורה סימן תקיד ס"ק יח בשם מג"א. והאיסור הוא גזירה שמא ימרח, דהיינו שישפשפנו להחליקו ע"פ שטח הכותל, והוא תולדה דממחק).
- המשתמש בפתילות כנרות שבת יכין פתילות מבעוד מועד להדליק במוצ"ש (הוא ליל יו"ט).
- אין להדליק אש ביום טוב מגפרור או מצית, אלא יעביר אש מאש מצויה שהוכנה מבעוד יום, כי אין מולידין אש ביו"ט. (עיין רמב"ם פ"ד מהלכות יו"ט ה"א. ושו"ע סימן תקב) ויש הבדל בין שימוש בגפרור לשימוש במצית: שגפרור על אף שאסור לחככו להדליק ממנו, אך מותר להשתמש בו לקחת ולהעביר אש מאש מצויה, שכן ניתן לעשות פעולה זו מבלי להדליק אש חדשה בגפרור, וע"כ אין בו איסור מוקצה. אך במצית יש דין מוקצה, שכן שתי פעולות היא עושה: מדליק ומוליד אש, וגם מרבה אש מהגז שבה, ונמצא שעובר שתי עבירות בהדלקתה, וע"כ איסור מוקצה יש בה, וממילא אין להחזיקה כלל, וכדין מוקצה.
- יש להכין מערב שבת נר נשמה המחזיק 72 שעות כדי שתהיה אש מצויה תמיד.
- יש להימנע מלעשן סיגריות ביו"ט. ולאלו אשר כל עישונם אינו אלא תחביב ואינם מכורים ממש ימנעו מלעשן ביו"ט. והמונעים עצמם מעישון הסיגריות בכלל ברכה כפולה ומכופלת להם וחסכו בריאות וכסף לעצמם, וגם קדושת היו"ט. ותבוא עליהם ברכת טוב.
- אותם האנשים אשר חשקה נפשם בסיגריה גם ביו"ט, ויש פעמים שמעשנים אף בבית הכנסת ביו"ט, בשבילם ישתדל הגבאי להכין נר נשמה דלוק בבית הכנסת בכדי שלא יחללו את היו"ט ע"י הדלקת הסיגריה ביו"ט עצמו במצית או בגפרור. כי לצערינו חזינו הרבה פעמים שמהלהיטות לעשן סיגריה באים לידי חילול היו"ט, ואם אפשר למנוע חילול יו"ט מה טוב. וגדול המעשה יותר מן העושה.
- המטמינים את החמין בפלטה של שבת חייבים להשאיר דלוקה עד למוצאי יו"ט ואסור לכבותה ביו"ט. רק אם נכבה החשמל בין ע"י חברת החשמל ובין ע"י שעון ואין שום זרם חשמלי, יש מי שאומר שמכיון שאין זרם חשמלי יכול הוא לנתק את החוט ממקומו. ויש אוסרים וטוענים שרק כלאחר יד מותר הדבר ולא ישירות. וכל אחד ינהג כמנהגו. (שמירת שבת כהלכתה פי"ג ס' לג).

- יש לכוון השעון לכיבוי הגז לפני ההדלקה של הגז. וע"כ טוב ונכון שיש בכל בית שעון גז כדי להיזהר מחילול יו"ט ולהיזהר בכבוד יו"ט. (מרו סימן רעז בעניין דבר המחובר לבית אין בו דין מוקצה, משנ"ב ס"ק ז).
- עוד בעניין שעון הגז: יש להכניס התקע לשקע החשמל מערב שבת בכדי שתהיה מותרת לשימוש ביו"ט.
- יש להיזהר לכבות את נורת החשמל שבמקרר מערב שבת כדי שלא יגיעו חלילה לחילול שבת וי"ט, כי כל פתיחה וסגירה של המקרר והנורה נדלקת הוא כיבוי והדלקה והוא איסור חמור עד למאוד.
- בעניין שעון שבת ויו"ט: היות שבלייל הסדר נחוצה תאורה עד לגמר הסדר, ע"כ יכין את השעון שבת של החשמל בערב שבת לזמן הדרוש לו לליל הסדר. ואם שכח מכל סיבה שהיא לכוין את השעון מבעוד יום יכול להוסיף לזמן ההדלקה במחוגי השעון שבת ולהאריך את החשמל הדלוק עד לזמן הדרוש. אך אסור להזיז את המחוג קדימה ולגרום ע"כ כך שהחשמל יכבה בשעה מוקדמת יותר. (ובעניינים אלו עיין בספר שמירת שבת כהלכתה פ"ג ס' ל. ובשו"ת יבי"א ח"א ג"ס ס"י סי"ח).

עירובי חצרות

- העושים בבית כנסת עירובי חצרות לכל שבתות השנה (הנוהג לעשותו מערב פסח לערב פסח) יעשוהו בערב שבת זו. (ובעניין מנהג זה, עיין ברמ"א דנהגו להניח בער"פ ערוב לכל השנה - סימן שסח ס"ה וס' שצד ס"ב. וברמב"ם הלכות עירובין פ"א הלכות ז' ח' ט').

העירוב צריך להעשות על ידי חכם המכיר את ההלכות. וכך יעשו:

- ☐ יקנה הרב את המצות ע"י שיגביהן טפח. ואח"כ ייתן אותן לאדם אחר. ויאמר לו הרב: **זכה בעירוב זה לאחינו בני ישראל הדרים פה עימנו, ושיבואו לדור בעיר הזאת, שיסמכו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת ויום טוב.**
- ☐ ולאחר מכן יגביה הזוכה את המצות טפח. ואח"כ יקח הרב את המצות - ויברך: **ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות עירוב.**
- ☐ וימשיך הרב ויאמר: **בהדין עירובא יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי ולטלטולי - מבית לבית. ומבית לחצר. ומחצר לבית. ומבית לבור. ומבור לבית. ומגג לגג. ומעלייה לתחתית. ומתחתית לעלייה. ומזוית לזוית. ומרשות לרשות. כל מאי דצריך לן בכל שבתות השנה וימים טובים לנו ולכל המסתופפים עימנו מכאן ולהבא. מפסח זה עד פסח של השנה הבאה שיבוא עלינו לשלום. בעזרת האל יתברך שמו לעד.**

המנהג להניח את מצות העירוב בבית הכנסת במקום בולט. יש שעושים: קופסא נאה ועליה כותבים **עירובי חצירות** ובתוכה מניחים את המצות.

הלכות ביעור מעשרות

- בפסח של שנה רביעית לשמיטה ובפסח של שנת השמיטה יש לבער מעשרות וזו נקראת שנת ביעור מעשרות.
- הרמב"ם כתב: מצוות עשה להתוודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ, וזהו הנקרא וידוי מעשר. (הלכות מע"ש ונטע רבעי פי"א ה"א).
- אין מתוודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני שהיא שנה רביעית ושנה שביעית.

ואימתי מתוודין

- ☐ במנחה ביו"ט האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית.
- ☐ אין מתוודין אלא ביום. וכל היום כשר לידוי מעשר.
- ☐ בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער.
- ☐ וידוי זה בכל לשון הוא שנאמר "לפני ה' אלוקיך" בכל לשון שאתה אומר.
- ☐ וכל אחד ואחד אומרו בפני עצמו, ואם רצו רבים להתוודות כאחד מתוודין. (רמב"ם פי"א מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכות- א' עד ז'. ובמרן יו"ד סימן שלא. וסימן קט עד סימן קמג).

בערב פסח ואף לפני כן חייב אדם לבדוק בביתו על כל פירות וירקות יבשים או קפואים וכן שימורים, וכל דבר החייב תרומות ומעשרות, אם הפרישו ממנו תרו"מ. וכן בעניין חלה אם הפרישו חלה. ואם מסופק בעניין המעשרות חייב להפריש מספק.

כתב הרמב"ם: וכיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר נותנה לכהן. מעשר ראשון נותנו ללוי. מעשר עני נותנו לעניים. נשארו אצלו פירות מעשר שני של ודאי או נטע רבעי או מעות פדייתן, הרי זה מעשר אותן ומשליך אותן לים או שורף. ע"כ בזמנינו כשיש לו כסף של מעשר שני שחילל עליו אע"פ שיש בו פרוטה חמורה יחלל הכסף על פרוטה ויישחק את הפרוטה. ואם אי אפשר לו יעטפה עם גיליון ויזרקה לים או לבור שופכין. (הרמב"ם פי"א מהלכות מעשר שני הלכה ח').

וכן אפשר לקחת סוכר שווה פרוטה ויחלל עליו את הכסף של המעשרות, וימס את הסוכר במים וישפכנו לכיור ובכך יחללו.

נוסח החילול הוא: **וכל קדושה שיש כמטבע שבידי הוא וחומשו יחולל על פרוטה שבידי. ואם חיללו על סוכר יאמר: ... יחולל על סוכר שבידי.**

טוב שיפריש הכל לפני ערב פסח שאז יבוער אף החמץ שבו. ואע"פ שמעיקר הדין זמן הביעור הוא ערב יו"ט האחרון אפשר לבער לפני כן. ואם לא הפריש בערב פסח ולא ביער אזי יעשר ויבער בחול המועד פסח או בערב שביעי של פסח.

אם ביער בערב פסח ובמשך הפסח הפריש שוב תרו"מ חייב לבער שוב בערב שביעי של פסח.

נהגו לקרוא פרשת וידוי מעשרות ביום שביעי של פסח לפני או אחרי מנחה כשיש ריבוי עם, והקריאה היא עם טעמים כקורא בתורה.

קוראים פרשת הוידוי מהחומש כקורא בתורה. והוא ארבעה פסוקים מפרשת כי תבוא:

□ **פִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת וְשָׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לֶגֶר לִיתוֹם וְלֹאֲלֻמָּנָה וְאָכְלוּ בְּשַׁעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ: וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לַלְוִי וְלֶגֶר לִיתוֹם וְלֹאֲלֻמָּנָה כָּכָל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: לֹא אָכַלְתִּי בְּאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בַעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שְׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כָכָל אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי: הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֲרִצְיָן וְבֵת חֵלֶב וְדָבָשׁ: (דברים כ"ו מפס' יב עד פס' טו)**

□ ומצווה מן המובחר שכל אחד יאמר בעצמו את הפסוקים. (הרמב"ם פי"א מהל' מעשר שני ה"ה).

□ ואח"כ יאמר: **יהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהי אבותינו. כשם שזכינו לקיים מצוות ביעור מעשרות וידוי מעשרות, כן יזכינו הקדוש ברוך הוא לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות מהתורה. וכן קיום מצוות ביעור וידוי מעשרות מהתורה בביאת גואל צדק ובנין בית המקדש. במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.**

ליל שבת קודש פרשת צו (ערב פסח)

- יכין עצמו לקראת שבת בבגדים נאים. ויהיה שולחנו ערוך ומיטתו מוצעת כדרכו. מתפללין ככל שבתות השנה, ואומרים במה מדליקין כרגיל.
- טוב לאכול סעודת השבת במקום מיוחד כגון חצר או או מרפסת מרוצפת. ויפרוס על שולחנו מפת ניילון. ויכסה הלחם במפת נייר משום חשש שיידבקו פירורי חמץ במפת בד. ויזהר שלא ייפלו פירורים לרצפה. וכן לא יאכל ליד שטיח מחשש החמץ שיידבק.
- יש שנוהגים לפרוס מפת ניילון מתחת לשולחן כך שאם ייפלו פירורים ייפלו על המפה.
- אחר גמר האכילה ינער בגדיו וייכנס לדירה. ולא ייגע בכלים של הפסח אלא לאחר שרחץ ידיו מהחמץ. מותר לטאטא את הרצפה במטאטא רגיל, אך עדיף שיהיה עם שערות רכות מחשש החמץ.
- את מצות המצווה שהכין לליל הסדר אין לטלטל בשבת זו משום מוקצה. (עיין כף החיים סימן תעא ס"ק כד שמחלק בין מצות מצווה לבין שאר המצות. ובפמ"ג ס' תמד באש"א ס"ק א' דכיון דמצות אילו אסורים באכילה מדרבנן הוי מוקצה).
- למי שיש רק מצה לשבת, אז אפילו שהוא נוהג שלא לאכול מצה מפורים או מר"ח ניסן אע"פ כן מותר לו לאכול לסעודת ליל שבת מצה. ובהגה כתב - אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר. (שו"ע או"ח סימן תעא ס"ב ובמשנה ברורה כתב: כל יום י"ד מיד מעמוד השחר (ס"ק יב). ובבאר היטב כתב: יום י"ד, אבל בליל י"ד מותר (סק"ה). וכן הוא בב"ח וחי"א וז"ל. וע"ע כף החיים ס' תעא ס"ק כב. ור' מנוח על הרמב"ם פ"ו הי"ג כתב: נראה דווקא ביום י"ד הוא דאסור משום אכילת מצה של מצווה שצריך לעשות בלילה, אך ביום י"ג מותר. ע"כ. ועוד רבים כתבו כך).
- יכול לצרף מצה רגילה עם לחם החמץ לצורך לחם משנה. (עיין בשערים המצויינים בהלכה סימן קטו אות י'. ע"ע בקובץ אגרות חזו"א ס' קפ"ח בהוראות לאנשי ביתו לקראת ע"פ שחל בשבת דכתב לדקדק שלא ישרא

חמץ, ולבטל בשביל זה לחם משנה. רק לצרף מצה בשביל לחם משנה. והנה לכאורה כה"ג שמייחד מראש בע"ש לצורך לח"מ פשיטא דשרי ולא הוי מוקצה). ואפילו נגעו זה בזה לא נאסרה המצה, כיון דצוננת היא. ולא נאסרה רק כששניהם חמים שהיד סולדת בה. (עיין שערים המצוינים בהלכה. שם. שו"ע סימן תמו ס"א. שו"ע הרב שם ס"ה ומשנ"ב שם ס"ק ז).

שבת פרשת צו ערב פסח

■ משכימין בשבת זו להתפלל, ולא יאריכו הרבה בתפילה כדי שיהא שהות לאכול את החמץ ולסלק את הנשאר ולא יבואו לידי מכשול, ובפרט כשיש מילה או בר מצוה. (עיין בספר המנהגים -מנהגי דר"ח ניסן דרשות מהרי"ל הלכות בדיקת חמץ והלכות שבת הגדול. כנסת הגדולה. בה"ג הטור סימן תמד. להתפלל תכף אחר שעלת עמוד השחר. פר"ח סימן תמד אות ב' סי"ח. משנ"ב סק"ד. וע"ע משנ"ב סימן תכט ס"ק יג. דרכי חיים ושלום סימן תקסא. וכ"כ מהרי"ץ דצריך להזהיר לחזונים שלא יאריכו בתפילה ושיאמרו אותה קצת במרוצה שלא יבואו לידי חשש איסור חמץ, ותיכף שעלה עמוד השחר יתחילו להתפלל).

■ המתפללים אחר הנץ החמה לא יאריכו בניגונים ועליות כדי שיספיקו לקיים את סעודת השבת בניחותא ולא בחיפזון. לפי המנהג מפטירין וערבה לה'. ועתה יש שחידשו חידושין, אך כל אחד במנהגי אבותיו הקדום יחזיק. ואין לשנות ממנהג אבותיו. וכל המשנה ידו על התחתונה. יזדרז לקדש ולאכול סעודת שחרית של שבת.

■ רבים הנוהגים שאחר התפילה אוכלים מאכלים קרים של חמץ. ואחר חצי היום אוכלים תבשילים חמים של פסח שהוטמנו מערב שבת, כגון תפוזי"א בשר דגים וכו'. וכתב המשנה ברורה: והיום נהגו בכמה מקומות במדינתנו שאחר התפילה אוכלין מאכלים קרים של חמץ ואחר חצי היום אוכלים תבשילים חמים שעמדו בתנור ושנתבשלו בכלים של פסח, ויוצאים בזה סעודה שלישית, ע"כ. (משנ"ב סימן תמד ס"ק יד. וכן מובא באגרות החזו"א ח"א סימן קפח, ברשימה עבור בני הבית בנוגע להכנת המאכלים בע"פ שחל בשבת בשנת תש"י, כתב שיכינו לבוקר מאכלים קרים כגון חלב וגבינה, ביצים, פירות, ולא אורז (וזה למנהג האשכנזים שאסורים בקטניות בפסח). לברך ברכת המזון ולהפסיק חצי שעה ולאכול כזית פת עם מיץ. אחר המנהג יש לאכול בשר ודגים ותבשיל פסח בקדירה וכל כלי סעודה של פסח. וכ"כ בסדר ערב פסח שחל להיות בשבת מהגרי"ח זוננפלד זצ"ל שכך המנהג בירושלים עיר הקודש. והוסיף: ונראה שכל טעם מנהגם הוא רק מפני שהכירה של ההטמנה כבר מוכשרת לפסח ואין להם כירה אחרת. אבל אם יש לו עוד כירה אחרת של חמץ פשוט שאין איסור להטמין אפילו כמה תבשילין של אורז וקטניות בלי תערובת קמח וגריסין לסעודת שחרית של שבת זו. ואפילו אם אין כירה אחרת נראה להתיר למי שאפשר לו לבשל ולהטמין תבשיל של אורז וקטניות נקיים ומודחים במים היטב בקדירה חדשה שלא נשתמשו בה חמץ על כירה של פסח לצורך סעודה זו. ויטמין על גבי פקלאות נקיים שלא נשתמשו בהן לחמץ - וברור שלא ישתמש בהן בפסח - ולא יבטל מצוות עונג שבת בשבת זו כשאפשר לו. אך יש להזהר שלא ישפך מהתבשיל ההוא על הכירה של הפסח. ועיין בס' דברי הגאונים אות תטז דהביא מהב"ר הנ"ל דנוהגים בבוקר לאכול מאכלים קרים. וכתב: הכל לפי המנהג דיש נוהגים גם בבוקר לאכול חמין לכבוד שבת ונכון).

■ אף כשאוכלים מאכלים קרים בסעודת שחרית, אם נמצאים שמה חתן וכלה מברכים שבע ברכות אפילו בלא פנים חדשות, ואף שלא נאמרו בסעודה דברי תורה. (החיד"א בספרו חיים שאל ח"א סע"ד ס"ק יב, חינוך וחסידא דף קיא עמוד ב', ושמלה לצבי י"ב ג ט. יביע אומר ח"ב אהע"ז סימן י"א ס"ד כתב דרך הדין בכל שבת. ובשובע שמחות פ"א הערה ס"ח כתב דאף דבכל שבת בכה"ג אין מברכין שבע ברכות, אך בשבת זו שאין לנו סעודת פת גדולה אחרת חוץ מהלילה א"כ סעודת הבוקר נקבעת אז לסעודת היום העיקרית ומברכין שבע ברכות).

■ יש הנוהגין שכדי לקיים הסעודה שלישית בפת, יחלוק סעודת שחרית של פת לשניים, שאחר ברכת המזון יפסיק קצת בהליכה ובדברי התורה וכד' ואחר כך יטול ידיו שנית ויאכל סעודה שלישית ויברך ברכת המזון. וכ"ז בתנאי שיש לו שהות כדי שלא יבוא לאכול חמץ אחר זמן איסורו. (עיין באגרות חזו"א ח"א ס' קפח ברשימה עבור בני ביתו כנ"ל ס"ק ה).

■ אם אין לו פת לסעודת שחרית צריך עיון אם מותר לו לאכול מצה. (ועיין בשו"ת פרי השדה ח"ג ס' צא שנסתפק בזה, האם אמרינן דאית עשה דרבנן דלחם משנה ודחי ללא תעשה דאכילת מצה בערב פסח. והעלה לאיסור

מתרי טעמי: א. דאיסור אכילת מצה בע"פ חמיר טפי, דאע"ג דהוי מדרבנן מ"מ אסמכוה לדאורייתא כמ"ש הפר"ח בס' תעא בשם הרוקח. ב. דמצוות אכילת פת בשבת היא כביצה, וכמ"ש מרן והמג"א ס' רצא סק"א ובמשנ"ב ס' ק"ב, ואם כן יש לגזור שמא יאכל יותר מכביצה. ע"כ).

- ישטוף היטב את שיניו וירחצם מהחמץ הדבוק בהם. (עיין חקר הלכה ח"ב דף טז ע"א. וכן איש חי פ' צו).
- לפני תחילת שעה שישית אפילו לא נשאר לו חמץ יבטל החמץ ככל ערב פסח אחר שריפתו, באמירת "כל חמירא וחמיעא וכו'". ואפילו ביטל כבר מאתמול חוזר ומבטל בשבת קודם שעה שישית. (דרשת מהרי"ל הלכות בדיקת חמץ, טוש"ע שם ס"ד ורמ"א שם ס"ב. לבוש ס"ב וס"ד. ומג"א ס"ק ג. ובמשנ"ב שם ס"ק י' דהטעם דסוף סוף יהיה צריך לבטל בשבת שהרי אף אם ביטל חוזר וזוכה בחמץ שמשירר לצורך השבת ויש לחוש שמא יישאר מהם מעט ולכן יחזור ויבטל בשבת קודם שעה שישית).

תפילת מנחה

- ראוי להתפלל תפילת מנחה מיד בתחילת זמנה והיינו חצי שעה אחר חצות היום בכדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם סוף שעה תשיעית כדי שיאכל בליל יו"ט לתיאבון. אך אם שכח או עבר ולא קיים קודם זמן זה יכול לקיים גם אח"כ רק יזהר שלא לאכול הרבה בכדי שיאכל בלילה מצה לתיאבון. (ומשנ"ב ס' תמד ס"ק ח ובביאור הלכה. ועיין ברמ"א ס' תקט ס"א ובתשובות מהרי"ל ס' צד דבביל הסדר שממהרין לאכול כשער"פ חל בשבת יש להקפיד יותר מכל ערב יו"ט לאכול סעודה שלישית מוקדם).
- לשיטת האומרים צדקתך צדק בכל שבתות השנה במנחה, אז בשבת זו אין אומרים צדקתך צדק. (עיין בש"ע ס' תכט ס"ב לפמ"ש בס' רצב, דאם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפיים אין אומרים צ"צ. אך הרמב"ם בשיטתו שאין אומרים כלל צ"צ בשום שבת. ומהרי"ץ טוען שא"צ צ"צ רק ביום שיש בו שני מוספין כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חול המועד. אך רוב בני תימן נהגו כדעת מרן (שם) שכל תאריך בשנה שאין אומרים בו תחנון בחול אז כשאותו תאריך חל בשבת אין אומרים בו צ"צ במנחת השבת. והכי נהוג).
- אחר תפילת המנחה נוהגים לומר סדר הקרבת קרבן הפסח. (משנ"ב סוס"י תעא שכתב שהמקור למנחה זה הוא השל"ה, ואמירתו משום שנאמר "ונשלמה פרים שפתינו". ואומרים אחר המנחה כי תפילת המנחה היא כנגד קרבן התמיד של בין הערביים וקרבן פסח היה נשחט ונקרב אחר התמיד של בין הערביים).

סעודה שלישית

- בשבת זו אי אפשר לקיים מצוות סעודת שלישית בזמנה אחר חצות היום בפת, היות ואסור לאכול חמץ אחר שעה רביעית. וכן אסור לאכול מצה בערב פסח. (עיין שבת קיז המקור לדין ג' סעודות, וע"ש דכל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות, מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנום, וממלחמת גוג ומגוג. וע"ע החיד"א בברכ"י ס' רצא בחשיבות ג' סעודות השבת. ובעניין זמן הסעודה ג' עיין שו"ע ס' רצא ס"ב דהיא משיגה זמן המנחה דהיינו משיש שעות ומחצה ולמעלה. ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצוותה. ועיין ברמ"א שם דנוהגים לכתחילה לאכול סעודה ג' לאחר שהתפלל ממנחה. ועיין משנ"ב שם ס"ק י' הטעם לזה משום שאסור לאכול עד שיתפלל. ועיין משנ"ב שם ס"ק יא ובשער הציון ס"ק ה' דבמקום שקשה לקיים את הסעודה לאחר המנחה יכול אפילו לכתחילה לקיימה קודם מנחה אם הוא קודם זמן מנחה קטנה, ומשום דפסקינן דסעודה קטנה שרי אפילו סמוך למנחה קטנה. ובעניין איסור אכילת מצה בע"פ עיין ס' תמד ס"א וסימן תעא ס"ב). ולכן יקיים סעודה ג' בבשר ודגים. ואם אין לו בשר ודגים יאכל פירות. (רמ"א ס' תמד ס"א ומשנ"ב שם ס"ק ח. ולעיל ס' רצא ס"ה דיש דעות בפוסקים אם צריך לעשותה דווקא בפת או דסגי ג"כ בשאר דברים, ולזה אמר דבשעת הדחק כזה יכול לסמוך על המקילין. וע"ש דיותר טוב בבשר ודגים מבפירות, וה"ה דיכול לקיים בתבשיל (וכגון קיינאדלך), אך יש נפמ"נ דזה אינו מותר רק קודם שעה עשירית והיכא שמקיים בפירות או בבשר ודגים יכול לקיים אפילו אחר שעה עשירית. אל בכ"ז יזהר שיאכל רק מעט ולא ימלא כריסו כדי שיאכל מצה לתיאבון).

יש מי שאומר שהפירות יהיו מבושלים. ועוד שיהיו משבעת המינים. (ועיין באשל אברהם מהגה"ר אברהם אופנהיים הובא בליקוטי מהרי"ח סדר סעודה ג' דהפירות יהיו מבושלים. וע"ע בפתחי עולם ס' תמד ס"ק ה'. ובספר דברי הגאונים אות תה דאיתא בשל"ה דהפירות יהיו מז' המינים. וע"ע בשיבולי הלקט ס' צג דכתב: מצאתי שהיה רבינו יצחק בר

יהודה ז"ל נוהג להשלים ג' סעודות במיני פירות ואחי השני מורי ר' יהודה בר בנימין זצ"ל מקפיד במיני פירות של שבעת המינים. והו"ד בב"י סוס"י רצא. וכ"ה בכנסת הגדולה ס' תקכ"ט בשם סדר היום דעדיף בפירות שמברכין אח"כ מעין ג'. וכ"כ בכף החיים ס' תמד אות טז דלפירות מז' המינים יש עדיפות משום דמברכין אחריהם מעין ג'. ואם א"א לו יאכל מאיזה פירות שמצויים אצלו).

אין שבת מכין ליום טוב, לכן לא יביאו יין לארבעה כוסות והוא הדין שאר צרכי הסדר. (ועיין מג"א סוס"י תרסז בשם ס' המנהגים ה' פסח דאסור להכין יין משבת ליו"ט ושכן אסר המהרי"ל לסדר את ספר התורה למקום שצריך לקרוא משבת ליו"ט, וע"ע גם במשנ"ב שם ס"ק ה. ועיין פמ"ג ס' תמד במ"ז ס"ק ב' שכתב: אם שכח לסנן היין צימוקים בע"ש טוב להניח לליל יו"ט כי בשבת יש כמה חששות כבירה וכדומה. ע"כ. וע"ע בכף החיים ס' תרסז ס"ק י"ב בהגה דהוי הכנה. וכ"כ במנהגים ה' פסח דאסור להביא יין מיו"ט לחבירו דגם במהרי"ל אסור לחפש הס"ת משבת ליו"ט (ר"ל להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה ביו"ט אסור בשבת שהיא עיו"ט) משום הכנה. המ"א סק"ג, וכן צריך להזהר מיו"ט לשבת ולא מהני עירוב לזה. מחב"ר אות ב שעת"ת. וכן צריך להזהר מיו"ט לחבירו מ"ב אות ה'. וע"ע מזה לעיל ס' תקג אותיות ב' ד' ועוד פרטי דינים השייכים לזה ע"ש. ועיין ערוך השולחן ס' תרסז ס"ק ב').

אולם בשעת הדחק שלא ימצא בלילה בקל מותר להביא יין ושאר דברים אם היום גדול משום שלא מוכח שמכוין ליו"ט דאפשר שצריך עדיין לצורך היום. ולא יביא כדרך שנושא בחול אלא בשינוי. (עיין חיי אדם כלל קנן דין ו' דכל זה לא מקרי הכנה. וע"ע משנ"ב סימן תרסז ס"ק ה שכתב: ובשעת הדחק שלא ימצא בלילה בקל מותר להביא יין וכן מים מיו"ט לחבירו רק שצריך להביאו בעוד היום גדול. וגם לא יביא כדרך שנושא בחול רק ישנה. ומ"מ לצורך חול אין לנו ראייה להתיר ד"ל דוקא לצורך מצווה מותר ולכן אין מציעין משבת לחול (ח"א) ולכן אסור לחפש ס"ת משבת ליו"ט דהיינו להעמיד הס"ת בפרשה שיקראו בה ביו"ט אסור בשבת שהיא עיו"ט. וכן מיו"ט לחבירו. ובכף החיים ס' תרסז ס"ק יא כתב: "וכלל הוא, כל לכבוד יו"ט מותר כמו להעמיד שולחן בבית שלא יראה כחורבה וכדומה מותר ואם לאו אסור. א"א אות ג' מ"ב אות ו').

וכן לא יאמר אדם אלך ואישן כדי שאוכל להיות ניעור בליל הסדר. אבל במחשבה מותר. (עיין ספר חסידים ס' רסו ודבריו הובאו במג"א ס' רצ ופמ"ג ס' שז וכף החיים ס' רצ ס"ק ז' שם בהגה, ואם רגיל בשינת הצהריים וכו' ולא יאמר נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצ"ש שאסור לומר למחר אעשה כך ואפילו חפץ לכתוב תורה מפני שמראה שישן ונח בשבת בשביל החול הוא. אלא יאמר ננוח כי שבת היום. ס"ח ס' רסו והביאו מ"א ס"ק א. וע"ע ערוך השולחן ס' רצ ס"ק א שכתב: ושינה בשבת תענוג, ואסור לומר אישן כדי לעשות מלאכה בערב ואפילו כדי ללמוד בערב דזהו כמכין משבת לחול, אלא יישן כדי לננוח בשבת. ועיין מהרי"ץ בסידורו לחול דף קמג ע"ב דכתב: ואחר השלמת סעודתו ישב לננוח מעט ושוב יענג עצמו מעט בשינה. ולא יתגרה בשינה הרבה כי זה לו עוון פלילי רק תכף יקום משנתו וירחץ וילך לבית הכנסת ללמוד תורה עם חברי התורה או באשר ימצא בתי מדרשות אחרות אשר יש לו נחת רוח ללמוד עימיהם. וכמה צריך אדם ליזהר מלאבד אפילו רגע אחד בשבת מללמוד בו תורה ובפרט למי שהוא עמוס בתלאות וטרוד בעסקיו כל ששת הימים ימי המעשה שהחייב עליו בכפל כפליים כי עיקר עונג שבת הוא עסק התורה כעניין מש"כ הקדמונים ע"ה "וקראת לשבת עונג" כי הקריאה דהיינו הלימודים זהו לשבת עונג. וכדברי הירושלמי: ר' חגי אומר לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לאכילה ושתיה. ר' ברכיה אומר לא ניתנו אלא לעסוק בתורה. ובתנחומא מפרש דלא פליגי, ר' ברכיה אומר לת"ת אלו הפועלים שהם עסוקים במלאכתם כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בת"ת. ור' חגי אומר להתענג אלו ת"ת שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים עכ"ל. וע"ש באורך. ולצערינו, רבה העזובה היום אשר נושאים את עינם רק למאכל ומשתה ולא עוד אלא יש הנקבצים קבוצות קבוצות לערוך משתה של אכילה ושתיה סובאים יין ומשתכרים וטוענים שזה הוא הדבר הנכון לעשות בשבת ח"ו. ועוד טוענים אלו הן מעשי אבותינו! אי לאנשים שכך שומעות וכי אבותינו רק עשו ג' עלות וחנינויות ולא למדו תורה? חלילה לדבר סרה על בני עמי ועל תורת אבותינו, אלא העונג שבת שלהם, הגיעלה היתה עם ייראת שמים ואהבת השם ובמעט שתייה ובמעט דברים, ולא עוד אלא שלאחר הגיעלה היו נחים מעט ואח"כ הולכים להגות בתורה ולא כאותם הפוחזים ופורקי העול שהם ממש בלי עול אשר לעיניהם רק השכרות וההנאה הגשמית ותו לא. ולא עוד אלא שלועגים על בני התורה ההולכים לעסוק בתורה ובזים להם בפייהם ובלבבם. לכן היכן שארית תימן המופלאה שובי שובי השולמית שובי אל מנהגי אבותיך הכשרים הטהורים והקדושים התמימים. ובא לציון גואל).

מוצאי שבת ליל פסח

יכול להכין בשבת את המחזור ולהביאו במקום שיש עירוב לבית הכנסת, אם יכול לעיין בו מעט בבית הכנסת בעוד שבת. (שערי תשובה ס' תרצג ס"ק ב' לעניין אם לטלטל המגילה בשבת ולהביאה לבית הכנסת מבעוד יום לליל הפורים שחל במוצ"ש, ועיין לעיל ס' תרפח בט"ו שחל בשבת שכתב הפר"ח דאסור לטלטל. ובשכנה"ג ס' שח קצת מסתפק בזה, ובש"ח הביא בשם מטה יהודה דגם להפר"ח אין איסור אלא אם חל בט"ו כיון דיש בו חובת הקריאה, אבל בשאר שבתות לא שייכא גזירה דרבה ולמה יאסר לקרוא בה כקורא בתורה, וממילא כיון דמותר בקריאה מותר בטילטול, וכן נראה שנוטה דעת השכנה"ג וכן מנהג העולם להקל עכ"ל. ועיין לעיל ס' שח בש"ת הבאתי מא"ר דמגילה דינה ככתבי קודש, ודברי הפרי חדש דאסר, ולפי מ"ש מטה יהודה י"ל דלא פליגי דהא"ר מיירי בשאר שבתות השנה ובזה גם הפר"ח מודה. ואומנם לעניין הבאה לבה"כ קודם הלילה הייתי מונע מזה משום הכנה משבת לחול וע"ד שנתבאר ס' תרסח, ועתה מצאנו בו בהשמטות

שבסוף מו"ק. ויש להחמיר שלא להביאה ע"י קטן, עיין בספרי שו"ת בית אפרים חלק יו"ד ס' ס"ב וס"ג אלא ימתין עד שתחשך או יביאנה בצינעא מבע"י לכה"כ ומעייין בה קצת דרך לימוד דאז לא מיחזי כ"כ כהכנה. ועיין במג"א ס' שלד ס"ק יח לעניין מגילה שאין כתובה כהלכתה דמ"מ מצילין. ע"ע ס' תרפח בבאר היטב ס"ק ז, אסור אסור לטלטל המגילה בשבת, פר"ח. וע"ע בסמ"ן שח מרן ס"ד, כתבי הקודש ואוכלין מותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל. שע"ת ס"ק ב' קודש, עיין בה"ט וכתב בא"ר דמגילה נראה שדינה ככתבי הקודש. משנ"ב ס"ק כב, כתבי הקודש פי' כל הספרים שמותר לקרות בהן. ועיין בש"ת לעניין מגילה ופמ"ג מצדד כהאליהו רבה דמגילה נמי בכלל זה. וכן העלה מהרי"ץ בסידורו הוצאת חובב דף קסד ע"ב כתב: וכשחל פורים פ"א בשבת נסתפק הרב שכ"ג בס' שח אם מותר לטלטל המגילה והרב אז"ו פשיט לה להיתירא וכ"נ הסכמת האחרונים ז"ל, וכן נראה בדין דהרי אפשר לקרות בה בשבת דאסתר ברוח הקודש נאמרה ולמה יגרע משאר כתובים, ולטלטל ארבע אמות ברשות הרבים לא חיישין כיון דאכתי לא חיובא רמי עליה לקרות).

יתפללו תפילת ערבית בזמן שודאי לילה. וכדאי שיקדימו להתפלל תפילת ערבית של יו"ט כעשר דקות לפני זמן יציאת השבת שבלוח. כי אם יקדימו ויסיימו בעוד שבת יש לחוש שיעשו לאחר מכן מלאכה האסורה בשבת. אך גם לא יאחרו להתפלל כראוי לעשות ככל מוצאי שבת אלא יתפללו בזמנה כדי להזדרז בעריכת הסדר וכדי שלא יישנו התינוקות. (עיין ס' רצג ס"א מאחרין תפילת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש. משנ"ב ס"ק א, מאחרין וכו' היינו אף דמן הדין סגי במה שיתעכב מלעשות מלאכה עד הזמן המבואר בס"ב מ"מ לכתחילה ראוי ונכון וכן מנהג כל ישראל לאחר את התפילה כדי שיתווסף יותר מחול על הקודש. והמנהג לזמר קודם מעריב המזמור אלוקים יחננו, ועוד מזמורים שנוכחים בסידורים. ואם יחול ת"ב במוצ"ש אין מזמירין דאז אין זמן חנינה וכן כשיחול יו"ט במוצ"ש ג"כ אין המנהג לומר. כתב פרמ"ג דאפשר משום שאין אומרים תחינה בשבת ויו"ט, משא"כ בכל שבת יוכל לאמרו משחשיכה קודם מעריב. ועיין בסמ"ק בשם חוות יאיר דתהלים מותר המורגל בו לומר בעל פה, ומה טוב ויפה המנהג הזה: ראשית, כדי ללוות השבת שנקראת כלה מלכתא בשירות ותשבחות וכדאיתא במדרש כי עי"ז נתאחר המעריב ונתווסף מחול על הקודש, וגם כדי שלא יבואו לדבר דברים בטלים, ואח"כ מצאתי בכנסת הגדולה ס' רלה כעין שכתבתי. וכן מובא במהרי"ץ במנהג. ולכן במצב כזה שיש לנו חג חירות חג צריך שכל בני הבית בין גדולים בין קטנים שצריכים לשמוח בשמחת החג. כך מובא בגמרא פסחים דף קט ע"א: תנאי אמרו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע העת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכיפורים, בע"פ בשביל התינוקות שלא ישנו, וערב כפורים כדי שיאכילו את בניהם. ופסקה הרמב"ם פ"ז מהלכות מצה ה"ג ובש"ע ס' תעב ס"א, יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום מפני שמצוה למהר לאכול בשביל התינוקות שלא יישנו, אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך. משנ"ב שם ס"ק ב, בבית המדרש ר"ל שעוסק בלימודו וה"ה לעניין תפילה צריך לזרז עצמו לקרות ק"ש ולהתפלל ולילך תיכף לביתו, וכן מצווה למהר ולאכול, ר"ל לזרז עצמו לעשות הסדר כדי שלא יישנו התינוקות כשידעו שלא ישתהה הרבה עד האכילה וממילא ישאלו מה נשתנה ויקיים מה שכתוב והגדת לבנך ביום ההוא. וע"ע ערוך השולחן ס' תעב ס"ק ב').

נשים שאינן מתפללות מעריב או איש ששכח לומר ותודיענו בתפילה אסור להם לעשות שום מלאכה האסורה בשבת ואפי' מותרת ביו"ט עד שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לקודש (בלא שם ומלכות). (ש"ע ס' רצט ס"י, אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל ואם הבדיל בתפילה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפילה אומר המבדיל בין הקודש ובין החול - וכאן בין קודש לקודש - בלא ברכה ועושה מלאכה. הגה, וכן נשים שאינן מבדילות בתפילה יש ללמדן שיאמרו המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה. ועיין משנ"ב ס"ק לו, בלא ברכה וכו', וביו"ט שחל במוצ"ש ורוצה לעשות מלאכה אוכל נפש ולא הבדיל עדיין בתפילה אומר ברוך המבדיל בין קודש לקודש בלא שם ומלכות ומותר במלאכה. אבל לענין טעימה אסור אפילו הבדיל בתפילה שאמר ותודיענו עד שיקדש כדן, ע"כ. ומנהג אבותי בבית כנסת שלנו בתימן אשר קדושי עליון התפללו בו היה המנהג בכל מוצ"ש שאין מדליקין אך ורק אחר סדר קדושה. ועתה ראיתי את דברי הבאר היטב ס' רצט ס"ק י"ד כתב כך, ובזוהר במדבר מחמיר שלא להדליק עד אחר סדר קדושה, אבל לטלטל הנר שרי אחר שהבדיל, כי העוני רב היה ולא היה חשמה וגם נרות השבת נדם אורן אחר שנגמר השמן שבהם או הנפט. ולרוב התפללנו במוצ"ש בחושך ולא היו נותנים לנו להדליק את הנר או כל אור שהוא אלא לאחר אמירת סדר קדושה. וחבל על דאבדין ולא משתכחין ומה רבה היתה קדושתם ומה רב חיליהו לאורייתא שידעתם היתה בקדושה וטהרה כאבות האומה הקדומה נוחם עדן).

בתפילת שמונה עשרה אומרים "ותודיענו". (שו"ע ס' תצא ס"ב, יו"ט שחל להיות במוצ"ש אומר ב"ואתה בחרתנו" את תפילת "ותודיענו". ברכות לג ע"ב: אלא מדרכי ישמעאל ידענא דתקינן לן מרגנייתא בבבל ותודיענו ה' אלוקינו את משפטי צדקך ותלמדינו לעשות חוקי רצונך ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו וכו'. ועיין ברמב"ם פ"ב מהלכות תפילה הי"ב. וכף החיים ס' תצא ס"ק ט').

שכח לומר ותודיענו בתפילה אין צריך לחזור. (עי' משנ"ב ס' תצא ס"ק שכתב: אומר בואתה בחרתנו ותודיענו והיא דוגמת אתה חוננתנו שמזכירין במוצ"ש בברכת אתה חונן וע"כ דינו ג"כ כאתה חוננתנו שאם טעה ולא אמרו אין מחזירים אותו שיכול לומר אח"כ קידוש על הכוס ושם נזכר הבדלה ג"כ. וע"ע כף החיים שם ס"ק י' שכתב: ואם אירע ששכח לומר ותודיענו א"צ לחזור כיון שעתידי לאומרו על הכוס. וברמב"ם פ"י מהלכות תפילה הי"ד כתב: טעה ולא הבדיל בחונן הדעת אם נזכר קודם שומע תפילה מבדיל בשומע תפילה ואם נזכר אחר שומע תפילה משלים תפילתו ואינו צריך לחזור. וזוהי נוסחת תימן בכת"י, ובדפוס נשמט. ובמהרי"ץ בסידורו דף קמז ע"ב, הוצאת חיים חובב, בעריכת למוצ"ש כתב: וצריך להזהר שלא ישכח

ההבדלה בתפילה אעפ"י שיבדיל אח"כ על הכוס דעיקר התקנה היא להבדיל בתפילה, העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו חזרו לקובעה בתפילה, הם אמרו המבדיל בתפילה מבדיל על הכוס והמבדיל על הכוס מבדיל בתפילה. ועיין סדה"י וז"ל: אם טעה ולא הבדיל משלים תפילתו ואינו חוזר מפני שצריך להבדיל על הכוס, ועכ"פ אסור במלאכה עד שיאמר המבדיל. מ"א. ואם טעה קודם שיבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפילה. ואם נזכר קודם ש"ת יאמר בש"ת דבזה יש לסמוך על הטור והגמ"נ ב' מהרי"ל. ועיין טור ס' רצד שכתב: ואם נזכר קודם שומע תפילה כ' הרמב"ם יש מי שהורה שמבדיל בשומע תפילה. ע"כ. [ועיין ב"י שם שיש גירסא כזו בהרמב"ם, על אף שהוא דוחה אותה אך גירסת תימן יציבה ועומדת כי יהדות תימן לא נשפכה מכלי אל כלי ולא התבוללה ולא נכחדה מאוצרותיה הטבועים בה ועד לפני חמישים שנה המשיכו יהודי תימן עם כתבי היד ולא ננעלה ידם מלכתוב ולחבר את מנהגי תימן העתיקים והיקרים לכל התורה ולכל היהדות ואוי לבנים המתרחקים או המחקים את האחרים כדי למצוא חן בעיניהם. שכמה יפה את יהדות תימן באוצרותיה בהודך והדרך ללא כל נוצץ מציץ ומזהיר. את זוהרו קיבלת מכלים ראשונים דראשונים ואין בהם ניפתל ועיקש לא סטייה או פצע וחבורה ומכה טרייה אלא שמרת על זיווך והדרך ומקורותיה החצובים במחצבים חזקים ישנים נושנים]. ע"ע כף החיים סי' רצד ס"ק ט"ז, צריך לחזור וכו' ואם נזכר קודם שומע תפילה יאמרנה בש"ת דבזה יש לסמוך על הטור והמ"ב בשם מהרי"ל, אבל כשיש לו כוס לא יאמרו בש"ת כמ"ש הרב"י מ"א ס"ק ג' וכן הסכים א"ר אות ד' וכ"כ התו"ש אות ד' ר"ז אות ה', וכתב הטעם שלא להיכנס לספק ברכות שאינם צריכים. וע"ע בן איש חי פ' יוצא אות ג שכתב: ואם שכח לומר גם בש"ת אזי תלוי, אם עקר רגליו או שסיים התחנונים שרגל לומר אחר תפילתו דהוי כעקר וכמ"ש סוס"י קיז, צריך לחזור לראש, ואם לא עקר חזר לאתה חונן. העולה מכאן שיש דיעות לעניין ש"ת, שיש שאמרו שיכול לומר בש"ת והאחד מהם הוא הרמב"ם בגירסת תימן).

אם אמר ותודיענו בתפילת שמונה עשרה של מעריב יכול להדליק אש ושאר פעולות המותרות ביום טוב על אף שעדיין לא הבדיל על הכוס. (שו"ע ס' רצט ס"י כתב: אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל ואם הבדיל בתפילה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס וכו'. ובבאר היטב בס"ק יג כתב: הנה בתשובת גינת ורדים כלל ג' סימן כה מתיר לשתות טוטון הוא הטבק קודם ההבדלה, דלאו מלאכה היא. ועיין בפרח שושן כלל ג' סי' ב'. וכן הובא בספר אורחות חיים סי' רצט אות ח' ובאלף המגן ס' תקצט ס"ק ג').

קצרת הסדר - הזרוע והביצה

- נהגו להניח בקצרת "הסדר" זרוע צלויה וביצה מבושלת.

הזרוע הצלויה באה לזכר פסח, והביצה באה לזכר חגיגה. ואף שאין חגיגה דוחה שבת ואם היה קיים בית המקדש לא היו מקריבין חגיגה, אעפ"כ מכינים גם השנה ביצה לקצרת הסדר דאינה אלא זכר בעלמא. (פסחים קיד ע"א במשנה: הביאו לפנינו מצה חזרת וחרוסת ושני תבשילין וכו'. ובעמוד ב': רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. התוס' שם ד"ה "אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה", כשחל י"ד להיות בשבת אין צריך רק ביטול אחד דחגיגה י"ד אינה דוחה את השבת, ומיהו אומר ר"י דמ"מ אין לחלק דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין. וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים. ואין שום חשש אם אנו עושין אע"ג דלא צריך, דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת, דהקרבה מסורה לזרזין וכשיבנה משה ואהרן יהיו עמנו וליכא למטעי. אך הבא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו. ע"כ. ועין ברא"ש על דף קיד ע"ב שכתב: ונראה כשחל פסח להיות באחד בשבת שלא יביא כי אם תבשיל אחד, דאין חגיגה בא עם הפסח דאינה דוחה את השבת דלא כתיב "במועדו". וה"ר יעקב מאורלניישי וה"ר יהודה מקורביל ז"ל היו אומרים צריך שני תבשילין וכו'. ועיין טור סימן תעג ב' תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה, ונהגו בבשר וביצה, ונהגו ליקח זרוע רמז ל"ובזרוע נטויה". וי"א כשפסח במ"ש שאין ליקח אלא תבשיל אחד זכר לפסח אבל לא שני תבשילין שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאין דוחה שבת. וה"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינו אלא לזכר בעלמא ואדרבא המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמין קדשים ממש. וכ"כ בעל העיטור שאל ישנה אדם. עיין ב"י שכן מסכים מדברי המרדכי ז"ל. ומ"מ עתה יש לעשות שני תבשילין אפילו כשחל י"ד להיות בשבת דהא התבשיל השני שעושין אינו חגיגה אלא לזכר לחגיגה ואדרבא אם לא יעשו תבשיל השני כשחל י"ד להיות בשבת יהא נראה דבשאר פעמים שאין הי"ד בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים היינו חגיגה ממש וזה אינו טוב דא"כ הוי כמו קדשים בחוץ. עכ"ל. ועיין עוד בהרמב"ם הלכות חמץ ומצה פ"ה ה"א שכתב: ובזמן הזה מביאין על השולחן שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ולא חילק בין י"ד בשבת לבין י"ד לחול, ועיין שם הגהות מימוניות ס"ק ב' שכתב: וכשחל י"ד להיות בשבת יש שאינם עושים כי אם תבשיל אחד דחגיגת י"ד אינה קריבה בשבת כדאיתא בפסחים. אמנם פירש הר"ר יחיאל ז"ל שאין לחוש לזה כיון שאינו כ"א זכר אדרבא ראה שהמדקדק בזה נראה שעושהו כעין קדשים ממש, ונכון לעשות שני תבשילין לעולם אפילו חל י"ד בשבת. וכן הסמ"ק מחייב שני תבשילין. ועיין משנ"ב שם ס"ק כ"ב, זכר לחגיגה ואם חל ע"פ בשבת י"א דאין צריך ליקח רק תבשיל אחד כנגד פסח דחגיגה אינה באה אז שאינה דוחה שבת. ויש אומרים דאף על פי כן צריך לעשות שני תבשילין כמו בשאר שנים, ולא פלוג רבנן בזה מדינא אלא לזכר בעלמא וכן נוהגין. וכ"כ הפר"ח דאפילו שחל י"ד בשבת מכינים תבשיל שכנגד חגיגה. ועיין מהרי"ץ בסידורו דף יא ע"ב באגדתא דפסחא, ושני תבשילין וכו' לשם, הרמב"ם פ"ח ומביאין ב' מיני בשר א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה. ובגמ' פליגי חזקיה אמר אפי' דג וביצה רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר, ורבינו פסק כרב יוסף, וכו' מ"מ והמנהג הפשוט אצלינו בבשר וביצה, ע"כ. ונהגו ליקח ביצים הרבה, כ"כ הט"ז, וכו' מור"ם ס' תע"ה דנהגו לאכול ביצים בסעודה זכר לאבילות שליל ט"ב הוקבע לביל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח ע"ש. וס' המנהגות כ' זכר לאבילות

שהתאבלו במצרים על הצרות שאירעו להם, והיינו שאנו מסיימים ומאבל ליו"ט, ומ"מ טוב לעשות שני מיני בשר כד' הרמב"ם שבוה יוצא לכ"ע לסברת כל האמוראים. עכ"ל הזהב והבהיר).

קידוש והבדלה

בשנה שחל ערב פסח להיות בשבת מברכים במוצ"ש חמש ברכות. וסימנם י-ק-נ-ה-ז והוא: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן. וזהו הסימן של סדר ברכות שמברכים במוצ"ש שהוא גם ליל יו"ט. יין - בורא פרי הגפן. קידוש - אשר בחר בנו וכו' בא"ה מקדש ישראל והזמנים. נר - בורא מאורי האש. הבדלה - המבדיל וכו' בא"ה המבדיל בין קודש לקודש. זמן - ברכת שהחיינו. (ש"ע ס' תעג ס"א ואם חל במוצ"ש אומר יקנה"ז. פסחים קג ע"א אביי אומר יקנה"ה ורבא אומר יקנה"ז והילכתא כרבא. התוס' שם ד"ה "הילכתא כרבא" כתב: בכולי גמ' כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם. וברמב"ם פ' כ"ט מהלכות שבת הלכה כ"ב כתב: כיצד מברכין בליל יו"ט שחל להיות באחד בשבת, בתחילה מברך על הגפן, ואח"כ מקדש קידוש יו"ט, ואח"כ מברך על הנר, ואח"כ מבדיל וחותרם בהבדלה המבדיל בין קודש לקודש, ואח"כ מברך שהחיינו. ועיין במשנ"ב שם ס"ק א' שכתב: ומברך שהחיינו קודם השתייה ואם לא בירך קודם השתייה מברך אח"כ אימתי שיזכור ביום א' ואפילו באמצע השוק דהזמן ארגל קאי. ואם נזכר בליל ב' לאחר שקידש היום יפטור עצמו בשהחיינו שיברך על הכוס לאחר הקידוש. ואם שכח לברך שהחיינו בקידוש ליל שני (של גלויות), אפילו אם בירך כבר בליל ראשון חייב לברך אימתי שנזכר ככל חג דהיינו עד סוף יו"ט האחרון של גלויות, וכן ה"ה בשאר יו"ט מחוייב לברך עד סוף יו"ט. ועיין עירובין מ' ע"ב: אייתו ליה כסא דחמרא קדיש ואמר זמן, והילכתא אומר זמן בר"ה וביה"כ והילכתא זמן אומר אפילו בשוק, ע"כ. ועיין ברמב"ם פ' כ"ט מהל' שבת הלכה כ"ג שכתב: כל לילי יו"ט ובליל יום הכיפורים אומרים שהחיינו, ובשביעי של פסח אין מברכין שהחיינו מפני שאינו רגל בפני עצמו וכבר בירך על הזמן בתחילת פסח. ועיין ש"ע ס' תריס"א שכתב: ואח"כ אומר שהחיינו בלא כוס. ועיין טור או"ח ס' תריס"א שכתב: ואחר שאמר כל נדרי מברך שהחיינו דק"ל א"א לאומרו על הכוס דאי אמר זמן קבליה ליה עילויה. וכתב רב עמרם גאון, מנהג שלנו אחר שאוכלין ושותין חוזרין לביה"כ להתפלל תפילת ערבית וכיון שעמד ש"צ לפרוס על שמע מברך שהחיינו ואח"כ מתחיל והוא רחום. וכ"כ למה שמא יש אחד מיראשאל שלא בירך, אבל אם יחיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו שזמן אומרו בשוק. וכ"כ רב פלטי. ורב סעדיה גאון כתב שצריך לברך שהחיינו אחר תפילת ערבית בין יחיד ובין בציבור. ואמר רב האי נוהגין אנו כרב סעדיה. והמנהג עתה כרב עמרם גאון. כתב הכלבו: א"ר עמרם מנהג שלנו לאחר שאוכלין ושותין וכו'. אבל אם ת"ח רוצה לברך לעצמו וכו' והכי שפיר למעבד לברך כל אחד ואחד זמן לעצמו בב"ה לאחר שחשיכה. ואע"פ שש"ץ מברך זמן קודם תפילת ערבית ש"ד לברך כל אחד ואחד קודם עכ"ל. ואין נוהגין כן אלא הכל סומכין על ברכת ש"ץ (ב"י) שם. ועיין ב"ח שכן נוהגין. וע"ע משנ"ב שם ס"ק ג', ואח"כ אומר שהחיינו וגם הציבור יאמרו כ"א בלחש. ואין מנהגינו כן אלא הש"ץ אומר בקול רם בחרדת קודש מאימת יום הדין שהחיינו והציבור מתכוין לצאת והש"ץ מתכוין להוציא, ועם השם בשלום. כן הוא המנהג מקדמת דנא ורק אם נאנס מכל מצב שהוא שלא היה בשעת ברכת הש"ץ אז בודאי יכול לברך בפני עצמו. נשאל הרמב"ם ס' קיג: אם מברכין שהחיינו בקידוש ליל יום טוב שני. והשיב, כל לילה יברך שהחיינו בלילה הראשון ובלילה השני אפילו שני ימים טובים של ראש השנה, וכן היו עושים כל חכמי המערב).

אין מברכין על הבשמים. (ביצה לג ע"ב תוד"ה "כי הוינא" בסופו שכתב: וי"ל דלעולם טעמא דמברכין אבשמים במוצ"ש הוי משום נשמה יתירה וביו"ט ליכא נשמה יתירה. וא"ת אמאי לא מברכין אבשמים כשחל יו"ט להיות במוצ"ש, כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים, ע"כ. וע"ע פסחים ק"ב ע"ב בתוד"ה רב אמר יקנה"ה, שכתב: ומה שאין מזכיר בשמים פירש רשב"ם דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביו"ט נמי איכא נשמה יתירה. וקשה דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא תקינו בשמים, לכן נראה דביו"ט ליכא נשמה יתירה והכא אין מזכיר בשמים משום דשמחת יו"ט ואכילה ושתיה מועיל כמו בשמים. ויש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר. ע"כ. ועיין הטור ס' תצא שכתב: במוצאי יו"ט, בין במוצאי יו"ט לחול ובין במוצאי יו"ט לחוה"מ מתפללין ערבית כמו במוצ"ש מבדילין על הכוס כדרך שמבדילין במוצ"ש אלא שאין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים. וכותב על זה הב"י: ומ"ש ולא על הבשמים כ"כ הרמב"ם פ' כ"ט מהלכות שבת, וכן משמע מדאמרינן בפר' ע"פ דף קב ע"א דבמוצאי שבת ליו"ט מברכים יקנה"ז ולא הזכירו בשמים. וכן המרדכי בס"פ המביא כדי יין כתב: שנהגו במגנצא וקולניא לברך על הבשמים ביו"ט שחל להיות במ"ש. וכן פירש רבינו גרשום ורבינו משולם. ורש"י הקדוש אומר: שאין מברכין, ופר"י הטעם דתענוג יו"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה, ע"כ. וכבר כתבתי בסמוך בשם התוס'. וכן נהגו שלא לברך על הבשמים. וכן בני תימן נהגו ואין פוצה ומצפצף. ועיין פרישה שם. ועיין שם משנ"ב ס"ק ג' שכתב: ולא על הבשמים דענין הבשמים הוא כדי להשיב את הנפש שכואבת על הנשמה היתירה שניטלה ממנו אחר השבת וביו"ט ליכא נשמה יתירה. וכתבו הפוסקים דה"ה דביו"ט שחל במוצ"ש אין מברכין על הבשמים והטעם לפי שיש מאכלים טובים מיישבים דעתו כמו הבשמים. ועיין כף החיים בס' רצא ס"ק ג'. ועיין ערוך השולחן בס' תצא ס"א שכתב: וזה שאין מברכין משבת ליו"ט על הבשמים מפני שיש מאכלים טובים).

לפני ברכת בורא מאורי האש יחזיק לפניו ב' נרות יחד ואז יהיו כאבוקה ככל מוצאי שבת ואז יברך בורא מאורי האש. ויש שנהגו שלא לקרב הנרות כדי שלא יראה ככיבוי בעת הפרדתן. ויש שנוהגין ליטול ב' גפרורים יחד ואח"כ מניחם בזהירות כמות שהם ויכבו מאליהם. (פסחים ח ע"א; ואמר רבא אבוקה להבדלה מצווה מן המובחר. וברמב"ם פכ"ט מהלכות שבת הלכה כ"ו. ובש"ע רחצ ס"ב. ובטור ס' רחצ, ומצווה מן המובחר לברך על אבוקה. ועיין ב"י ס' רחצ, ומצווה מן המובחר לברך על אבוקה וכו' הכי אמר רבא בפרק ע"פ, וכתב הרב המגיד בפכ"ט ה"י אבוקה כמו

חבוקה שיש בה עצים הרבה ומאירות הרבה. וע"ז יובאו דברי ר' תנחום הירושלמי בספרו "אלקאפי" מה הפירוש אבוקה ומה פירוש חבוקה, יאיר את עינינו הארה אחרת בהבנת אבוקה מה היא. ע"כ. ומצאתי כתוב בשם ספר האגודה: אבוקה להבדלה וה"ה נר ב' פתילות, וכתב בא"ח (של ר' אהרון הכהן מלונלי) שהר"ם היה נוטל אבוקה בידיו אע"פ שיש לו נר אחד. וכתבו התוס' שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחד לצורך ההבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית עכ"ל. וע"ע בדרכי משה על הטור ס' רחצ ובמרדכי פ' ע"פ דף עד ע"א, דהיכא דלית ליה נר מצווה להדר אחר אבוקה אבל אי איכא נר אחר אין צריך להדר אחר אבוקה אפילו למצווה, עכ"ל. ובכלבו כתב: דמוהר"ם היה נוטל אבוקה אף כשהיה לו נר אחר, וכ"כ ב"י בשם א"ח ע"ב. וע"ע בפרישה שם ס"ק ב: לברך על אבוקה. וכתב באגודה דה"ה נר שיש בו שתי פתילות. וכתב א"ח: שצריך להדליק אבוקה אף אם יש לו נר בבית. וכן נהג מהר"ם. ומ"ש בשם מהר"ם שהיה נוטל אבוקה בידו לא בעי למימר שהקפיד ליטול נר הבדלה בידו בשעת הברכה אלא כוונתו לומר שהיה נוטל אבוקה אע"פ שיש לו נר א', והטעם מ"ש מהדס שצריך ליטול בידו בשעת הברכה, דשאני ברכת אור שאינו ברכת הנר כמ"ש הרא"ש שאינו מברך משום הנאת האור. ועין בהגה' ש"ע רחצ ס"ב: ונר שיש לו שתי פתילות מקרי אבוקה, בשם האגודה. וע"ז כתב מג"א ס"ק ד', ב' פתילות, ובנר שעווה אם שני הנרות קלועים יחד חשובים אבוקה אבל כל א' בפני עצמו לא חשיב אבוקה, ע"כ. (ומכאן נוצר בית חרושת לקליעה והקלועים למיניהם וכן הלאה כל המפרשים נוטים להבנה שאבוקה היא קליעת שתי נרות והלאה. אך עוד נראה דברי תנחום הירושלמי, ונראה אור אחר). ועיין ט"ז ס"ק יא שם: שגם היא הלכה לאותה סברה שאבוקה היא משתי נרות ואחד נקרא נר ולא אבוקה. ע"ש. ועיין באר היטב שם ס"ק ג'. וע"ע מחצית השקל שם ס"ק ד' שגם הוא הולך באותה ההבנה. וע"ע משנ"ב שם ס"ק ה', וע"ע שם בה"ל ד"ה ונר שיש לו שתי פתילות. וע"ע משנ"ב שם ס"ק ח' שכתב מנהגי הקליעות כי לפי ההבנה שאבוקה היא משתי פתילות ואילך. אלא שהמשנ"ב ס"ק ח' מוסיף חידוש חשוב, שכל נר שבגמ' ופוסקים הינו נר של שמן. וכן עיין שער הציון ס"ק ז' דהגר"א ציין שבת דף כא ע"ב ועיין פרש"י שם. רש"י ד"ה נר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו בשבת והוא עני ואם אין לו כדי לקנות שמן לשתי נרות, ע"כ. נמצא לפי הבנה זו כל מקום שנא' נר שמן ולא נר שעווה, ומי כמוני יודע ההבדל בין נר שעווה לנר שמן. וע"ע הרמב"ם פ' כ"ט מהלכות שבת ס"ק ס"ח, כתב המ"מ דף קג ע"כ כלשון רבינו, ופי' אבוקה כמו חבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה. עכ"ל. ויש שואלים א"כ אמאי אין מברכין לכתחילה על אור של כבשן ומה נשתנה מאבוקה וכי יש לו אבוקה גדולה מזו? ולפיכך נראה כי אבוקה אינה כמו חבוקה אלא שם השלהבת העולה מן העצים ומן הקליפין כאותה דפסחים דף כז ע"א "כשאבוקה כנגדו". ומשום כך פירש ר' תנחום הירושלמי במילינו שורש "אבק" וז"ל: אבוקה - הדונג המותך העשוי על פתילות ונדלקין נקרא כן. אמרו אבוקה להבדלה מצווה מן המובחר, ולפני התכתו נקרא דונג, ובלשונם שעווה, עכ"ל. הרי שפירוש אבוקה להבדלה נר של שעווה ואין צורך לחבוקה ולא לנרות הרבה לא קלועים ולא בלתי קלועים, והמנהג בנר אחד של שעווה להבדלה, ע"כ. וא"כ יובנו דברי הגמ' פסחים דף קג ע"ב: כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא [ולפי מה שהגר"א ורש"י לעיל הסבירו שנר שאמר התלמוד הוא של שמן נמצא ששרגא האמור כאן של שמן ואין אורו יפה כשל שעווה לכן השמש הלך והדליק נר של שעווה שנית יפה] א"ל למה לך כולי האי הא מנחא שרגא (פי' מונח פה נר של שמן דולק) א"ל שמעא מדעתיה דנפשיה קא עביד אמר ליה אי לא שמייע ליה מיניה דמר לא הוי עביד אמר ליה לא סבר ליה מר אבוקה להבדלה מצווה מן המובחר, עכ"ל הגמרא. והתשובה היא אבוקה נר של שעווה עדיף מנר של שמן או כל נר אחר. [וכן היה מנהג תימן דמעולם לא עשינו שני נרות או כל חיבור בין שני עצים או נר קלועה, ונמצא שדברי אבותינו הקדושים נוחם עדן ידעו ושמרו משמרת הקודש של תורה אמיתית כאמיתתה של תורה ללא כל הסתבכות והעלאת רעיונות שונים, ואנו נמשיך בדרכם של ראשונים וכמנהג אבות ראשונים ואין לנו לנסות לכבוש לנו דרך אחרת, דרך אשר לבני מזרח או מערב, כי יש לנו דרך ומסלול אשר סללו לנו אבותינו ואשר כבשו מכבר. וחלילה שלא יתקיים בנו "דור אבותינו יקל" וכפי ששמעתי ושומע אני שאין חלילה לבני תימן פסק ופוסק ודרך אין ח"ו, ומי שהוא בור ועם הארץ אשר לא למד ולא למדו אבותינו את מקורות מנהגינו השורשיים בתורת האמת, מי הוא אשר כך ידבר. אבל מי שישבו אבותינו בערי תימן בין ברכי הת"ח ולמדו וחקרו ידיעתם וגדולתם של חכמי תימן ידע שהיו הם עוסקים בתורה בש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים וספריהם יעידו בם כי גם עליהם נאמר "כי עם קדוש אתה").

שכח להבדיל ישרים ההגדה עד גאל ישראל ואחר כך יבדיל על כוס שני מד' הכוסות. (שו"ע סימן א' כתב: מוזגין לו כוס ראשון ומקדש עליו ומברך שהחיינו ואם חל בשבת אומר ויכולו, ואם חל במוצ"ש אומר יקנה"ז, ואם שכח להבדיל ולא נזכר עד שהתחיל ההגדה ישרים ההגדה עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל. ועיין טור ב"י שם ד"ה כתב: פעם אחת שכח ר' להבדיל במ"ש יו"ט של פסח עד שאכל ירקות והתחיל ההגדה. וקודם שגמר ההגדה נזכר ולא רצה לחזור ולהבדיל עד שהשלים ההגדה עד גאל ישראל. ועיין דרכי משה שם ס"ק ב', וכ"כ מהרי"ל בשם הצפנת פענח. אמנם כתב דיש חולקים וסוברים דיבדיל מיד. ועיין משנ"ב שם ס"ק ד' ישרים וכו' דלהבדיל תיכף כשנזכר אינו יכול (הגר"א) שהרי הבדלה טעונה כוס והמברך צריך שיטעום ובאמצע הגדה אסור להפסיק בשתייה, ומלשון המחבר שכתב עד שהתחיל ההגדה משמע דאם נזכר קודם שהתחיל ההגדה א"צ להמתין אלא תיכף מוזג כוס ואומר עליו ברכת ההבדלה ושותהו, כן נשמע לכאורה לפי דברי הטור בסימן תעג שכתב אבי העזרי ואם ירצה לשתות אפילו כמה כוסות הרשות בידו רק שיכוין ליבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות. וכ"כ הר"מ מאיר מרוטנבורג ששאלוהו אם יכולין לברך על שינוי יין הטוב והמטיב בליל פסח, והשיב שיכולין לברך, ע"כ. אכן זהו רק לדעת המחבר דאין מברכין על כל כוס אבל לדעת הרמ"א בס' תעד בהגה וכמנהגינו דמברכין על כל כוס וכוס אף אם נזכר קודם שהתחיל ההגדה ג"כ אין תקנה עד שישלים ההגדה)

סדר הברכה

- מברך בפה"ג על כוס שני וגם ברכת הנר והבדלה של יו"ט ושותהו. (משנה ברורה הנ"ל). ואם נזכר באמצע סעודתו שלא הבדיל מחויב להפסיק תיכף מסעודתו ולהבדיל. ולא יברך עליו ברכת בפה"ג שברכת כוס שני ששתה לפני האכילה פוטר את א"כ לא היה דעתו אז לשתות בתוך האכילה שבכגון זה צריך לברך עליו גם ברכת בפה"ג. (מ"א ש"א)
- ואם נזכר תוך ברכת המזון שלא הבדיל מברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, וכן אם לא נזכר עד לאחר ששתה כוס של ברכת המזון ימתין עד לאחר גמר הלל והגדה ואז יבדיל על הכוס הד'. (הפוסקים הנ"ל).
- ואם לא נזכר עד לאחר ששתה כוס ד' יבדיל על כוס ה' וצריך לברך עליו גם בפה"ג שהרי כבר הסיח דעתו משתייה. (באר היטב שם ס"ק ג').

היין לקידוש

מצווה לקדש על יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו. (טור ס' תעב, ואיתא בירושלמי שמצווה לחזור אחר יין אדום, ונראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם. ועיין ב"י שם, ואיתא בירושלמי שמצווה לחזור אחר יין אדום בפ"ג דשקלים. וכבר כתבתי בס' ערב שדעת הרמב"ן דאפי' בדיעבד אם קידש בין לבן לא יצא. אבל אין כן דעת רבינו אלא דלכתחילה נמי מקדש בו שהרי אחד מארבעה כוסות היא כוס של קידוש וקאמר שאם הלבן משובח מהאדום הוא קודם. וכ"כ הרוקח: וכבר כתבתי בס' הנזכר שדעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש דלא כהרמב"ן. עכ"ל. ועיין גמ' ב"ב דף ע"ב: בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא חמר חורין מהו, א"ל אל תרא יין כי יתאדם (משלי כג). רשב"ם במקום ד"ה חמר חורין כתב: נראה בעיני דהיינו יין בורק דתניא לעיל לא יביא ואם הביא כשר וברייתא לא שמיע ליה. והתוס' שם ד"ה חמר חורין מהו, כתב: פירש ר"ש דחורין היינו בורק ולא שמיע ליה ברייתא דלעיל דקתני בורק לא יביא ואם הביא כשר. ולר"י נראה דשפיר שמיע ליה, דחורין גרוע מבורק דחורין לבן יותר מדאי, אבל בורק אינו אלא מבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמומית ולכן אם הביא כשר. עכ"ל. עיין ר"ג שם, חמר חורין מאוד מהו, ראוי לנסך ולקדש או לא. א"ל אל תרא יין כי יתאדם, מדשכחיה קרא ליין אדום ש"מ דהוא חזי והאי חורין לא חזי, עכ"ל. עיין נמוק"י פ' המוכר פירות דף מז ע"ב: ואמרינן בגמרא (שם) בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא חמר חורין מהו א"ל אל תרא יין כי יתאדם. גדולי הקדמונים ז"ל פ' לנסכים מהו ביין לבן וא"ל אל תרא יין כי יתאדם לשתותו כי יתאדם משום דמשכר, הלכך גבי נסכים עיקרו באדום משום דכתיב נסך שכר אבל לענין הקידוש פשיטא להו דמקדשין על יין לבן. ומיהו גדולי האחרונים כתבו דבין לקידוש ובין לנסכים קא מיבעיא ליה דאם לא כן הו"ל לפר' להדיא לנסכים מהו, וא"ל אל תרא יין כי יתאדם כלומר אינו נקרא יין אלא האדום, וכרבי יהודה דאמר בערבי פסחים דף קח ע"ב דחזונוא בעינן. ולפי דבריהם אין מקדשים ביין לבן וגם לנסכים פסול. עכ"ל. המרדכי פרק המוכר פירות כתב: אין מקדשים אלא על יין הראוי לנסך ע"ג המזבח. ע"כ. וע"ע בש"ע ס' תעב ס"א שכתב: מצווה לחזור אחר יין אדום (אם אין הלבן משובח ממנו. טור). היסוד של הש"ע הוא גמ' ירושלמי פ"ג ה"ב אמר ר' ירמיה מצווה וכו'. עין באר היטב שם ס"ק יד שכתב: אדום. ובמקומות שמצויים להעליל עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום, ט"ז. ועיין משנ"ב שם ס"ק לח שכתב: יין אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם אלמא דהאדמימות מעלה וחשיבות, ועוד זכר לדם שהיה פרעה שוחט, ב"י. ומקומות שמצויין הגויים להעליל עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום. ע"כ. וע"ע כף החיים שם ס"ק ע"ח שכתב: מצווה לחזור אחר יין אדום, כ"ה בירושלמי פ"ג דשקלים והטעם כתוב שם שנאמר אל תרא יין כי יתאדם וכו' עכ"ל, משמע שהאדום הוא יותר משובח, וכ"כ הלבוש. ויש עוד רמז לאדום זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל. ט"ז שם. והא"א אות י"ג כתב זכר למכת דם שהיה במצרים כחרוסת זכר לטיט. עכ"ל. ועוד רמז לעתיד כמ"ש מי זה בא מאדום (ישעיה ס"ג) מדוע אדום ללבושך, ע"כ. ועוד בס"ק ע"ט שם, הגה אם אין הלבן משובח ממנו כ"כ הטור שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם. וכ"כ הלבוש. והרשב"ץ במאמר חמץ דף לד חשב לדעת הרמב"ן שלא לקדש על יין לבן שאין בו אדמומית ולא לצאת בו ידי ד' כוסות, אבל לקידוש היום והבדלה יוצא בו לכתחילה. ועיין ש"ע ס' רעב ס"ד שכתב: מקדשין על יין לבן. והרמב"ן פוסלו לקידוש אפי' בדיעבד. אבל מבדילין עליו. ומנהג העולם כסברא ראשונה. ע"כ. ועיין משנ"ב ס"ק י' שכתב: על יין לבן וכו' ולכו"ע מצווה לכתחילה לחזור אחר יין אדום (וכדעת הירושלמי לעיל) אלא דאם אין לו יין אדום או שאינו משובח ס"ל לדעה זו דמותר לכתחילה לקדש על לבן. ועיין בא"ר משמע דביין שהוא לבן יותר מדאי נכון לחוש לדעת הרמב"ן שלא לקדש עליו אלא בשעת הדחק שאין לו אדום. ע"כ. וע"ע ערוך השולחן ס' תעב ס"ק יד שכתב: ומצווה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו, כדכתיב "אל תרא יין כי יתאדם" ע"כ. וכן בקצו"ש ע"ס קיח ס"א: יהדר אחר יין יפה למצוות ד' כוסות. ואם יש בנמצא יין אדום יפה כמו הלבן וגם הוא כשר כמו הלבן מצווה בו יותר מהלבן שנאמר אל תרא וכו' משמע שחשיבותו של היין היא כשהוא אדום ועוד לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט ילדי בני ישראל. ובמדינות שהאומות טיפשים וסכלים להעליל עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח. עכ"ל. והעולה מהכל: דצריך לכתחילה לחפש אחר יין אדום למצווה מן המובהק. ואם אין לו יין אדום אפשר ביין לבן. ואם היין הלבן יותר משובח ממנו הרי הוא יותר טוב. והרמב"ם לא דן בסוגיא זו לא בדיני איסור מזבח ולא בדיני קידוש ואף לא בדיני פסח. אלא הכלל הוא: כל הראוי לנסך ע"ג מזבח הוא המוביל לקידוש. ועוד אדבר בהמשך בשיטת הרמב"ם מ"מ זוויות ומבט"ם).

לדעת הרמב"ם אין יוצאין ידי חובת ארבעה כוסות ביין מבושל וקונדטין. אך לדעת השולחן ערוך יוצאין ביין מבושל ובקונדטין. (ירושלמי שקלים פ"ג. ובטור ס' רעב וז"ל: ועל יין מבושל רבו הדעות, הרב שמעיה כתב בשם רבינו שלמה שמברכין עליו שהכל. וכ"כ הרב ר' יצחק אבן גיאת יין שנתבשל אפ"ל מעט, וכן אם נתן לתוכו מעט דבש מברכין עליו שהכל. וכ"כ רב האי: וכיון שנתן האור תחתיו והרתיה אין בו משום גילוי ולא משום יין נסך ואין אומרים עליו קידוש היום. והצד החולק אומר הטור אינו נראה לבעל העיטור דלא גרע מקונדטין דאיתא בירושלמי שיוצאין בו בפסח ידי ד' כוסות, וכ"כ ר"ת ור"י שמקדשין על המבושל ולזה הסכים א"א ז"ל. ועיין פרישה שם ס"ק ט' שמברכין עליו שהכל דאשתני לגריעותא: וכתב האגור: ונהגו בכל אשכנז כל הגדולים לקדש על יין מבושל כשאין אחר טוב. ועיין ב"י שם ד"ה ועל יין מבושל רבו הדעות, התוס' בפ' המוכר פירות דף צז ע"א כתבו: דין מבושל כשר לקידוש כדאיתא בירושלמי ודלא כפרש"י והר"ש שכתבו דמברכין עליו שהכל דאשתני לגריעותא. והרא"ש כתב שם כדברי התוס' משום דאשתני למעליותא אשתני. וכן דעת הר"ן בפ' ע"פ להכשיר המבושל והמעושן לקדוש משום דאשתני לעילויא. וכן הסכים בספר סמ"ק. וכתב הרב המגיד בפ"ט שכן דעת הרמב"ן והרשב"א. אבל הרמב"ם דעתו כדעת הגאונים שאין מקדשין עליו. כתב האגור מנהג אשכנז וכל גדוליה לקדש על היין המבושל אם אין לו אחר ואפי' יש לו אחר שאינו טוב. וכתבו הרמב"ן והריטב"א בפ' המוכר את הפירות והרשב"א בתשובה דבהדיא אמרו בירושלמי שיוצאין ביין מבושל בפסח ד' כוסות דאלמא אומרים עליו קידוש היום ואומר עליו בפה"ג. וכ"כ הריב"ש בתשובה. ולענין מה שהביא הרמב"ם ביין שנתערב בו דבש, הרב המגיד בפ' כ"ט נתן טעם לדברי המתירין ולדברי האוסרים וכתב שהראשונים הסכימו לדברי המתירים: ומבואר בירושלמי שיוצאין בקונדטין ויש בו דבש ופלפלין. וכ"כ הרשב"א בתשובה וכן דעת הרמב"ן והריטב"א בפ' המוכר פירות והריב"ש בתשובה וכן דעת ההשגות. וכן דעת הר"ן בפ' ע"פ וכן הסכים בסמ"ק. וכל רבינו ירוחם בח"א שאפי' יהיה בו כ"כ דבש ופלפלין עד שמשנתנה מקדשין עליו. עכ"ל. וע"ע ס' רעב ס"ח: מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש וי"א שאין מקדשין עליהם. הגה, והמנהג לקדש עליו אפי' יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש (האגור). משנ"ב שם ס"ק י"ט על יין מבושל וכו': ס"ל דע"י כל זה אין משנתנה היין לגריעותא. והי"א ס"ל דמשנתנה לגריעותא ואפי' בפה"ג אין מברכין עליהם אלא שהכל. נמצא שלפי שיטות אילו הסיבה המובילה היא אם נשתנה לגריעותא או לא השתנה לגריעותא. אך לשיטת הרמב"ם אין הסיבה אם נשתנה לגריעותא או לא אלא הסיבה אחרת לגמרי האם ראוי ע"ג מזבח או לא. ולכן עיין הרמב"ם פ"ו מהל' איסורי מזבח ה"ט שכתב: ואלו היינות הפסולין לגבי המזבח, המתוק והמעושן והמבושל באש והמבושל בשמש עד שנשתנה טעמו בבשול. אבל יין שמחממין אותו בשמש ולא ניתנה בו טעם בשול, וכן יין הצימוקים ויין מגיתו שלא שהה ארבעים יום, ויין הדליות ויין כרם הנטוע בבית השלחין או בבית הזבלין או יין גפנים שנזרע זרע ביניהם או יין כרם שלא נעבד, כל אילו היינות לא יביא לכתחילה ואם הביא כשר. ע"כ. וע"ע הרמב"ם פ' כ"ט מהלכות שבת הי"ד שכתב: מקדשין על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת חרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו. כך אנו מורים בכל המערכ. וע"ע ברמב"ם פ"א ממאכלות אסורות ה"י שהורה למעשה כגאוני מערב שיין שנתערב בו דבש יצא לגמרי מכלל יין! וז"ל: הורו גאוני המערב שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל או כשכר ואינו מתנסך. ומותר לשתותו עם הגוי. עכ"ל. ושם לא הביא שום דעה אחרת, מכלל שזו דעתו שאף לענין יין נסך החמור אינו מתנסך, ונפמ"ל למציאות העגומה ביינות השוק שכולם ממותקים בסוכר. ולדעת רבינו וחכמי המערב פסולים הם! וכן ההבנה ברמב"ם שנתערב בו דבש הכוונה כל נופת וצוף נכלל בכלל דבש גם דבש דבורים והסוכר לכל זני ומיניו גם תמרים וכל מיני פירות כגון תאנים וכד'. אמנם כתב רבינו בריש פ"ה מאיסורי מזבח, שאור ודבש אסורין לגבי המזבח ואסורין בכל שהן, ולא ביאר רבינו שם מהו דבש. אך כבר ביאר רבי' בספרו מורה נבוכים ח"ג פ' מ"ו שכל מתיקות נכללת בכלל דבש, וז"ל: ולפי שלא היו עובדי ע"ז מקריבים לחם כי אם חמץ ומרבים בהקרבת דברים המתוקים ומורחים קרבנותיהם בדבש (דבש דבורים) כפי שמפורסם בספרים שהזכרתי לך לפיכך הזהיר יתעלה מלהקריב כל שאור וכל דבש. ע"כ. ובראיה שזוהו הטעם בפסול יין המתוק ושם ברפ"ה מהל' איסורי מזבח, כתב המל"מ, וז"ל: לא ביאר רבינו דבש זה מהו, אם הוא סתם דבש האמור בתורה שהוא דבש תמרים או שהוא כולל אף לדבש דבורים. וראיתי לרש"י פ' ויקרא שכתב: דכל מתיקות פרי קרוי דבש. וכ"כ הרב חנוך שם. וע"ש דמסיק שכל מתיקות פרי קרוי דבש. ודבריו ומסקנתו תואמים את דברי רבינו במורה. ע"כ. על כן שיטת רבי' היא לא מחמת טיב היין או לא אלא מחמת האם ראוי לבא על המזבח או לא. וא"כ כל שיטתו שאין ראוי לקדש על שום יין שיש בו מתיקות כלשהי או ביטול ועל אף שיהיה טוב ככל שיהיה. וע"ע ערוך השולחן ס' רעב שהביא את שיטת הרמב"ם הנ"ל והחולקין עליו ובס"ט כתב: והנה הרמב"ם כתב דגם מבושל פסול לקידוש וגם בשם רש"י כתבו שמברכין עליו שהכל וכ"כ א' מהגאונים. אבל ר"ת, ר"י, העיטור והרא"ש כתבו דמבושל כשר לקידוש וכ"ש שמברכין עליו בפה"ג. וטעמם ברור דזה שפסלה התורה מבושל לנסכים לא מפני גריעותא שהרי משנה שלימה שנינו בר"פ י"א דתרומה דמבושל עדיף טפי ע"ש, אלא מפני שנשתנה מברייתו וכתב "ובח נוסכים" מה זבח שלא נשתנה אף נוסכים שלא נשתנו (בכורות יז), ואין זה ענין לקידוש, ודעה ראשונה סוברת דבטעמא נשתנית לגריעותא. ובמשנה דתרומות פ' שמשביח לענין שראוי להתקיים זמן מרובה יותר משאינו מבושל אבל לעולם הלך ממנו שם יין. והב"י בסעיף ד' כתב: מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש. וי"א שאין מקדשין עליהם. עכ"ל. ותפס לעיקר כדעת המתירין ולכן כתב דעת האוסרים בשם י"א. וכ"כ הרמ"א דהמנהג לקדש עליהם אפי' יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש. עכ"ל. וזה שלא הזכירו עירוב משום דאין צריך לערב שאור ביין אבל אם נפל מעט שאור לתוך הרבה יין באופן שלא נשתנה הטעם כלל ג"כ כשר כדעת החולקים על הרמב"ם. עכ"ל. ע"ע קצוש"ע ס' עז שכתב: מקדשין על יין המבושל ועל יין שיש בו דבש אך י"א שאין מקדשין עליהם כיון שאינם ראויין למזבח. על כן אם אפשר יש להדר אחר יין אחר. עכ"ל. ובגמ' בבא בתרא דף צז ע"א ע"י תוס' ד"ה אילימא שהביא שיטת רש"י והר"ש שכתבו דין מבושל מברכין עליו שהכל דאשתני לגריעותא. ודעת התוס' ההיפך מהם. ע"כ. והר"ן בגמ' פסחים פ"י הביא באריכות את המחלוקת בדבר לכאן ולכאן. ועיין ר' מנוח על הרמב"ם בפ"ז מהל' חמץ ומצה ה"י ובאמצע דברי הרב מנוח, וביין מבושל ובקונדטין הסכמת הגאונים הראשונים שאין מברכין עליהם אלא שהכל וא"כ אין יוצאין בהם בפסח, וכן נראה דעת הרב ממה ש' בפ' כ"ט הי"ד מהלכות שבת, וכן הסכים הראב"ד בתש' שאלה ס' פ"ז כתב על יין מבושל מברכים שהכל נהיה בדברו, ואין יוצאין בו ידי חובה בפסח. עכ"ל. והרב בעל התוס' (דף קט ד"ה ארבעה) חולק ואין משגיחין לדבריו. והראיה שהביא מהירושלמי דפסחים (פ"י ה"א) דאמרינן דיוצאים בהן ליתא, דסתמא אחרינא אשכחן בירושלמי לסייע סברת הגאונים, דאמרינן התם בירושלמי דשבת פ' המוציא יין (ה"א) המוציא יין מבושל כדי לתבל כלומר אינו חייב בהוצאת יין מבושל אלא כדי שיעור לתבל בו את הקדירה, ומדאפקיה משיעור הוצאת יין משמע דאינו בכלל יין לא לענין קידוש ולא לענין בפה"ג. ואפשר שנעלם ממנו זה הירושלמי. והסכימו

קצת הגאונים דאפילו לא נתבשל כי אם מעט כיון שעבר רתיחה ראשונה דינו כמבושל, ויש לפקפק. ודעת הרב דלא נקרא מבושל אלא כשנתבשל באש או בשמש עד שנשתנה טעמו מחמת הבישול ודו"ק בהלכות איסורי מזבח פ"ו ה"ט ותשכח, ובהלכות שבת מתבאר זה יותר. עכ"ל. וכן נראה מהרמב"ם פ"ח ה"ב מהל' ברכות דכתב: הסוחט פירות והוציא מהן משקין מברך עליהם שהכל חוץ מזיתים וענבים שעל היין הוא מברך בפה"ג וכו' אלמא דעיקר פרי הגפן היא היין, וסמך לזה בה"ג שכתב: פירות או ירקות שדרכן להיאכל חיין אם בשלן או שלקן מברך עליהם בתחילה שהכל וכו', ש"מ דענבים ויין שדרכם להיאכל חיין אם בשלן אינו מברך עליהם אלא שהכל. ואין שום סיבה לחלק בין ענבים ליין ולומר שענבים אם בישלן יברך עליהם שהכל והיין המבושל יברך עליו בפה"ג. וכן היא דעת הגאונים שהזכרנו לעיל, ודעת ר' מנחם ויעוד. וע"ע בספר אורחות חיים להר"י מלוניל בדין שבת ס' כ"ב וז"ל: אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, ויש רוצים להוכיח דאין מקדשין ביין מבושל, דהר"ש ז"ל כתב בתשובה לשאלה אף בפה"ג לא מברך עליו, וכ"כ הרב צמח גאון ז"ל. והירושלמי מתיר וכן כתוב: א"ר ירמיה מצווה לקדש ביין אדום שנאמר אל תרא יין כי יתאדם מהו לצאת ביין מבושל ר' יהודה אומר יוצאין, וכן נמי פסקו הרמב"ן והרב אהרן הלוי ז"ל. וכתבו הרי"א ג והרמב"ם שאם נתערב מעט דבש או שאור בחבית גדולה שאין מקדשין עליו לפי שאין ראוי לנסך וה"ה ביין מבושל. וע"ע בתשב"ץ ח"א ס' פה: יש אומרים דכי אמרינן בגמ' אין מקדשין אלא על יין הראוי למזבח ואמרינן למיעוטי מבושל היינו טעמא משום דמבושל מילתא אחריתי אית ביה ומשום כך לא אצטריך לאדכריה בגמ' דאפילו בפה"ג אין מברכין עליו אלא שהכל ובודאי דאין מקדשין עליו. וכ"כ רבינו ניסים במגילת סתרים בשם רב האי גאון ז"ל והרב צמח גאון ורש"י בתשובה, ע"כ דבריו. ובכף החיים ס' רעב ס"ק מב: י"א שאין מקדשין עליהם ואפי' אם נתערב בו דבש או שאור כטיפת חרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו כיון שפסול לנסך ע"ג מזבח. טור בשם הרמב"ם פ' כ"ט. וכ"כ הלבוש עכ"ל. ובחיד"א ס' ר"ב דן באריכות לעניין ברכה על יין המבושל והביא דעות לכאן ולכאן די"א לברך שהכל וי"א דברכתו הגפן, ומסקנתו מרן השו"ע דמברך בפה"ג, אך אין לזוז מדעת הרמב"ם ושיטתו שמברכין שהכל. ונהרא נהרא ופשטיה. וכ"א ינהג בדרכו ובדרכי אבותיו. ואלו ואלו דברי אלוקים חיים ועליהם נאמר ועמך כולם צדיקים).